

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA SPOLEČENSKÝCH VĚD

Marie Lukešová

Společenské vědy - výchova ke zdraví se zaměřením na vzdělávání

Významné kapitoly dějin školství v Brně-Líšni

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Kopeček

Olomouc 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu.

V Olomouci dne 5. 4. 2011

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Pavlu Kopečkovi za odborné vedení a rady, díky kterým jsem mohla vypracovat svoji práci. Zároveň děkuji řediteli ZŠ Holzova v Líšni, který mi zapůjčil školní kroniky.

Obsah

Úvod.....	5
1 Městská část Brno-Líšeň	7
1.1 Dějiny Líšně	7
1.2 Celkový přehled dějin školství v Líšni v letech 1662-1995	14
2 Období let 1918-1939.....	17
2.1 Vývoj školství a pedagogiky v Československu v letech 1918-1939	19
2.2 Události na Základní škole Pohankova v letech 1918-1939.....	19
2.3 Události na Základní škole Holzova v letech 1918-1939.....	24
3 Období let 1939 - 1945.....	26
3.1 Vývoj školství a pedagogiky v Protektorátu Čechy a Morava letech 1939-1945	27
3.2 Události na Základní škole Pohankova v letech 1939-1945.....	29
3.3 Události na Základní škole Holzova v letech 1939-1945.....	31
4 Období let 1945-1965.....	36
4.1 Vývoj školství a pedagogiky v Československu v letech 1945-1965	37
4.3 Události na Základní škole Holzova v letech 1945-1965.....	42
5 Období let 1965-1989.....	47
5.1 Vývoj školství a pedagogiky v Československu v letech 1965-1989	49
5.2 Události na Základní škole Pohankova v letech 1965-1989.....	49
5.3 Události na Základní škole Holzova v letech 1965-1989.....	54
6 Přehled významných událostí vývoje školy od roku 1989 až po současnost	57
Závěr	59
Seznam pramenů a literatury	60
Seznam příloh	62

Úvod

Vzdělání je pro člověka velmi důležité. Ovlivňuje jeho osobnost, postoje a hodnoty. Je součástí a znakem lidské společnosti a kultury. A právě jedním z nejdůležitějších míst, které záměrně rozvíjí vědomosti a působí na člověka je škola. Nejen, že formuje náš charakter, rozvíjí paměť, ale učí nás také odpovědnosti. Jsou to zejména základní školy, které svým přístupem určí, jak se žáci budou stavět k dalším studiím a k životu zároveň. Špatné vedení totiž může způsobit nechut' člověka k učení, i přestože sám chápe, jak bude vzdělání pro jeho budoucnost důležité.

Cílem mé práce je zachytit vývoj základních škol v místě mého bydliště, což je Brno - Líšeň. V práci popisuji rozvoj pedagogiky a školství v jednotlivých obdobích. Následně charakterizuji, jak se tyto změny konkrétně odrazily na chodu výuky v jednotlivých školách. Cílem je čtenáři předložit ucelenou práci, která bude zachycovat období od roku 1918 až do současnosti. Zejména jsem se soustředila na podrobný popis událostí od roku 1918 až do roku 1989.

Práce je rozdělena na samostatné kapitoly. Na začátku se zabývám obecnými údaji a historií Líšně. Navazuji nástinem obecného vývoje školství v tomto regionu a potom se již věnuji konkrétním obdobím. Tyto kapitoly pak začínají tím, co důležitého se v naší republice stalo, jak se tyto změny odrazily ve školství a jak se projevily na chodu v jednotlivých líšeňských školách. Čtenář si tak může propojit historické události, s vývojem školství.

Informace jsem získávala zejména ze školních kronik, které jsou uloženy na ZŠ Holzova 5 v Líšni a byly mně poskytnuty k prostudování. V kronikách byl převážně zaznamenán počet žáků a učitelů, různé soutěže a slavnosti, kterých se škola účastnila, vývoj školní budovy a také jak se měnily školní osnovy. Přínosným pramenem byly vzpomínky učitelky Heleny Valouškové, která působila na ZŠ Šimáčkova i Pohankova. Mohla jsem tak porovnat údaje s kroniky s jejími. Dále jsem využila knihy, které se zabývají dějinami Líšně a vývojem pedagogiky. Měla jsem potíže nalézt knihy, které by se zabývaly mladšími událostmi Líšně. Většinou totiž její dějiny končily

v roce 1945 a poté následoval jen stručný pohled do současnosti, který se týkal zejména počtu obyvatel a domů.

1 Městská část Brno-Líšeň

Líšeň můžeme rozdělit na starou, kterou představuje původní zástavba, a novou, kterou naopak tvoří sídliště vybudované v 70. letech 20. století. Rozkládá se východně od středu města Brna a její rozloha činí 15,7 km². K 1. září 2003 se zde nachází čtyři základní školy, dvě soukromá gymnázia, Církevní střední zdravotnická škola, Střední odborné učiliště strojírenské a elektrotechnické a Základní umělecká škola. K 1. 1. 2010 zde žilo 26 787 obyvatel, z toho asi 8 tisíc ve staré Líšni a 17 tisíc v nové.¹

1.1 Dějiny Líšně

Podle archeologických nálezů bylo toto území osídleno již v době halštatské (polovina 1. tis. př. Kr.), nejvíce archeologických vykopávek však zde bylo nalezeno z doby slovanské na Starých zámcích. První historický záznam o Líšni pochází z roku 1261, kdy tato ves patřila rodu z Kunštátu. Toho roku její držitel, broumovský kastelán Smil ze Střílek, založil společně se svojí manželkou klášter ve Vizovicích, kterému daroval vsi Líšeň a Obce u Brna.²

V době husitských válek byla Líšeň zcela vypleněna. Její renovace měla proběhnout na začátku česko-uherských válek, kdy král Jiří z Poděbrad tímto úkolem pověřil Jana Tovačovského z Cimburka, který měl v kompetenci i opravu vizovického kláštera. Avšak v průběhu česko-uherských válek stoupenci uherského krále Matyáše Korvína rozebrali klášterní majetek a Líšeň připadla držiteli Špilberku a veliteli Matyášovy černé roty Dobešovi Černohorskému z Boskovic.

¹ Výletník [on line], [cit. 2011- 03-08]. Dostupné na WWW: <http://www.vyletnik.cz/mesta-a-obce/jizni-morava/brno-a-okoli/6152-lisen/>

² Belcredi, Jiřina - Belcredi, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl*. Brno: Jiřina a Ludvík Belcredi, 2006, str. 28

Roku 1520 získal Líšeň a Obce Vilém Kuna z Kunštátu, což znamenalo počátek trvalého oddělení od zboží vizovického kláštera a vzniku samostatného líšeňského panství. V roce 1548 patřila Líšeň Ludmile Leskovcové z Leskovce. Významnou událostí pak byl rok 1558, kdy byla Líšeň na žádost Jana Leskovce z Leskovce a na Cerekvici povýšena Ferdinandem I. na městečko. Také mu udělil znak, ve kterém byl znázorněn vinný lis s hrozny. To mělo znázorňovat zaměstnání zdejších obyvatel. Toto povýšení s sebou neslo řadu privilegií, jako bylo povolení k usazování se řemeslníků v městečku. Leskovcové byli majiteli až do roku 1575, a poté se držitelé často měnili.³

V roce 1714, pak přešlo vlastnictví líšeňského panství do rukou Jana Kryštofa z Freienfelsu, jehož potomci Líšeň drželi přes sto let. Jan Kryštof se zasloužil o stavbu nového zámku. V polovině 18. století k panství patřila Slatina a Obce, ve kterých byly dvory a kovářny. V Líšni byl také pivovar, masné obchody, mlýny atd. Posledním dědicem byl František Xaver z Freienfelsu. Měl sice syna Františka Josefa, ten se ale vzdal všech svých politických a společenských funkcí, aby mohl žít a údajně se i oženit s brněnskou herečkou. Jeho dva synové tak byli vyloučeni z líšeňského dědictví a on sám zemřel v roce 1819 bez legitimního následníka. Univerzálním dědicem ustanovil svého synovce Eduarda Belcredi, jehož rod držel Líšeň po celou další dobu (do roku 1945).⁴

Robota v Líšni přestala platit již dva roky před jejím oficiálním zrušením. V září 1846 požádali poddaní o výkup z robotních povinností. Následně s nimi hrabě Egbert Belcredi podepsal smlouvy. V nich se zavazovali odvádět 24 krejcarů za den roboty se spřežením a 8 krejcarů za práci, kterou vykonávali bez něho.

Léta 1871-1883 byly pro Líšeň docela klidným obdobím. Byla postavena četnická stanice, u zámeckého pivovaru vznikla hospoda a byl

³ Kuča, Karel. *Vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Praha: Baset, 2000, str. 530

⁴ Belcredi, Jiřina - Belcredi, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl*. Brno: Jiřina a Ludvík Belcredi, 2006, str. 40

posvěcen kříž na hřbitově. Do méně klidných událostí tohoto období lze zahrnout vypuknutí dobytčího moru, kvůli němuž bylo na pár měsíců přerušeno vyučování, nebo období sucha, při kterém shořely dva domy. V roce 1885 byly v Líšni zavedeny názvy ulic a čísla domů. V dubnu se pak konaly odvody, při kterých bylo naverbováno 11 mužů. V letních měsících nastalo veliké sucho, které vedlo k prosebnému průvodu na kostelíček, kterého se zúčastnilo asi 1200 lidí.

V roce 1887 se konal na Bílé hoře v Praze tzv. tábor lidu, kde se mluvilo o bezpráví, kterého se vláda dopustila na českém školství. Bylo zde asi 20 000 lidí. Z Líšně byl přítomen Živnostenský spolek, Spolek hasičský, spolek Bratrstvo na podporu nemocných a zemřelých, také mnoho lidí s hudbou a další.

Roku 1903 byly na náměstí instalovány petrolejové lampy na dřevěných sloupech. Elektrický rozvod mohla mít Líšeň už v roce 1914, kdyby zastupitelé obce přijali nabídku židenické elektrárny. Příčinou oddálení elektrifikace byli líšeňští obchodníci, kteří dodávali pro osvětlení petrolej, lampy i cylindry, a proto byli proti modernizaci. Do roku 1914 došlo k výstavbě mnoha ulic. V roce 1900 zde žilo 4 559 obyvatel a bylo zde 627 domů. O deset let později zde žilo již 5 280 obyvatel a počet domů se zvedl na 821.⁵

Dne 28. června 1914 byla vyhlášena všeobecná mobilizace. Továrny ihned zastavily svoji činnost a lidé shromažďující se na náměstí očekávali nové zprávy. Těch se dočkali až v deset hodin večer, když přijel okresní komisař se zapečetěnou obálkou, ve které byly rozkazy a vyhlášky o mobilizaci. Tato obálka byla předána starostovi, který ihned přečetl jména mužů, kteří měli narukovat a jména těch, co měli do Brna odvézt své koně. Z Líšně bylo odvedeno celkem 1120 mužů. V první řadě byli povoláni všichni muži do 38 let, poté do 42 let. Tito vojáci bojovali na ruské, srbské i italské frontě.⁶

Válka znamenala pro Líšeň ztrátu pracovní síly. Tu musely za muže

⁵ Belcredi, Jiřina - Belcredi, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl*. Brno: Jiřina a Ludvík Belcredi, 2006, str. 70

⁶ Tamtéž, str. 71

na polích vykonávat ženy i děti. Na klášterní škole, kde vyučovaly sestry, výuka probíhala bez značných komplikací. Horší situace byla v chlapecké škole, na které zůstali pouze dva vyučující, a to Eduard Elpl a Josef Juda. Na výpomoc sem dojíždělo šest učitelek z Brna. Poté, co se v roce 1915 mezi lidmi rozšířil leták, který sliboval brzké osvobození ruskou armádou, bylo za jeho držení zatčeno, uvězněno anebo posláno na frontu několik lidí.⁷

Již 13. října 1918 se konal slavnostní průvod od Dělnického domu na náměstí. Tady pronesl poslanec Vilém Votruba proslov o vytvoření samostatné republiky. Po 28. říjnu 1918 bylo obnoveno vyučování ve školách a svoji činnost zahájily i nejrůznější spolky. Na oslavu samostatné republiky byla u kostela zasazena Lípa svobody.

Roku 1919 bylo založeno stavební družstvo. Následující období se tedy vyznačovalo čilým stavebním ruchem. Již v roce 1920 byly postaveny první sloupy elektrického vedení. Ovšem kvůli nesouhlasu majitelů, přes jejichž pozemky mělo vedení vést, se práce zdržely o dva roky. V roce 1930 se počet domů rozrostl na 1 273. Před radnicí byla postavena benzinová pumpa a definitivně byl zasypán líšeňský rybník. Také začaly pravidelně vycházet Líšeňské noviny.

V roce 1930 majitel mlýna Cyril Pernikář postavil v Mariánském údolí veřejné koupaliště. V té době zde ještě rybníky nebyly, ty byly vybudovány až v roce 1960 jako zásobárny vody pro cementárnu v Mokré. O rok později došlo k nadstavbě obecní kovárny, do které byla umístěna četnická stanice.

Kvůli vysoké nezaměstnanosti obecní zastupitelstvo v roce 1932 odhlasovalo, že z konta na výstavbu měšťanské školy bude lidem vyplacena vánoční dávka. V té době bylo v Líšni celkem 800 nezaměstnaných, v roce 1933-34 bylo nahlášeno 926 lidí bez práce. V roce 1934 okresní úřad rozhodl, že než dojde k vydláždění Líšně, tak bude vybudována kanalizace. To ovlivnilo i nezaměstnanost, protože nezaměstnaní na akci pracovali podle abecedy vždy dva dny. Vodovod byl vybudován v roce 1940, zároveň byla postavena sběrná nádrž, která měla

⁷ Belcredi, Jiřina - Belcredi, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl*. Brno: Jiřina a Ludvík Belcredi, 2006, str. 87

zjišťovat kvalitu vody.⁸

V druhé polovině 30. let, se Československo začalo připravovat na možný vojenský útok ze strany Hitlerovy Třetí říše. Samozřejmě se rostoucí napětí projevilo i v běžném chodu Líšně a ovlivnilo život mnoha jejích občanů. Ti se začali cvičit v protiletecké obraně a v dobrovolné branné výchově. Dále se konaly poplachové zkoušky, praktická cvičení a pro ženy byl zase určený samaritánský kurz. Z rozpočtu se nakupovaly lékárničky, plynové masky a nosítka.⁹

Dne 20. 5. 1938 byla vyhlášena částečná mobilizace, což pro Líšeň znamenalo narukování šedesáti šesti záložníků a odvezení i šesti nákladních aut. Dále pak během června na sportovním hřišti za měšťanskou školou probíhaly kurzy branné výchovy, kterých se zúčastnilo 576 občanů z Líšně a okolí. Kurz trval celkem třicet hodin a byl zakončen položením věnce k pomníku obětí 1. světové války. Ještě je potřeba zmínit osobu, která tento kurz vedla. Jednalo se o nadporučíka v záloze Marcelína Steiminga, místního učitele, kterému pomáhali líšeňští záložníci: major Karel Jágr, kapitáni Karel a Josef Judovi, František Borovička, František Šmerda a nadporučík František Vlček.

Nikdo z občanů nebral válečnou hrozbu na lehkou váhu. Lidé si začali na svých zahradách kopat dva metry hluboké kryty ve tvaru písmene S, aby se střepiny z granátů zastavily o zeď. Byla vytvořena i sbírka na obranu, kterou pořádalo obecní zastupitelstvo a která vynesla 10 000 Kč. Při vyhlášení mobilizace byli pro armádní účely odvezeni i koně, autobusy a nákladní auta. To s sebou přineslo značné potíže. Například na podzim, kdy při sklizni brambor a setbě byli koně potřeba, v obchodech začalo chybět zboží jako cukr, sůl a petrolej, protože naopak vážla doprava.¹⁰

Během 24. září 1938, přišlo do Líšně vojsko 43. pluku, které mělo být ubytováno v židenických kasárnách. Ta však kapacitně nedostačovala.

⁸ Belcredi, Jiřina - Belcredi, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl*. Brno: Jiřina a Ludvík Belcredi, 2006, str. 72

⁹ Krafl Pavel, Altman Karel. *Ves Leštno za městečko vysazovati ráčíme*. Brno: Statutární město Brno, městská část Brno - Líšeň, 2009, str. 225

¹⁰ Tamtéž, str. 226

Z tohoto důvodu byli záložníci uvedeného pluku umístěni v budovách místní chlapecké školy, dívčí školy, v zámeckém dvoře, v sokolovně, v Dělnickém domě a v místních hostincích.¹¹

Obec se všemožně snažila alespoň trochu uklidnit vypjatou atmosféru. Například zakázala zdražování potravin pod hrozbou trestního stíhání. Aby stát zabránil větší nezaměstnanosti, pořádal tzv. pracovní tábory. Právě jeden z nich vznikl 16. listopadu 1938 i v Líšni pod vedením majora Zaorala. Počet pracovníků se ustálil na 120 a jejich prvním úkolem byla přestavba silnice z Líšně do Slatiny. Pracovali od půl osmé ráno do půl druhé odpoledne, denně dostávali 1, 50Kč a hodinový příplatek činil 40 haléřů. Pracovníci nosili vojenskou uniformu a také se ve svém volném čase mohli vzdělávat, protože měli k dispozici služby odborného učitele Jana Hladkého.

Dne 14. 3. 1939 vyhlásil slovenský sněm samostatnost slovenského státu a o den později, 15. března, obsadila německá vojska bez odporu zbytek státu - české země. Ty byly ve formě Protektorátu Čechy a Morava připojeny k Německu.¹² V ten den Líšni projela jednotka německé armády. I v následujících dnech bylo vidět projíždět německá auta, přelétat německá letadla a pochodovat pěší vojáky. Koncem března museli všichni občané odevzdat zbraně a střelivo na obecním úřadě.

Během okupace si odešlo mnoho lidí z Líšně hledat práci do zahraničí, což způsobilo nedostatek pracovních sil. Naopak s příchodem zimy bylo registrováno 170 nezaměstnaných lidí. Obecnímu zastupitelstvu pro ně byly poskytnuty potraviny. Jednalo se zejména o brambory, mouku, obilnou kávu a hrachové konzervy. Potraviny byly stejně jako za 1. světové války vydávány podle lístkového systému a bylo přikázáno zatemňovat si okna. Zřejmě v souvislosti s akcí sběru ušlechtilých kovů byla v noci z 16. na 17. dubna 1940 ukradena socha prezidenta T. G. Masaryka, která stála před měšťanskou školou.¹³

¹¹ Krafl Pavel, Altman Karel. *Ves Leštno za městečko vysazovati ráčíme*. Brno: Statutární město Brno, městská část Brno - Líšeň, 2009, str. 213

¹² Tamtéž, str. 227

¹³ Belcredi, Jiřina - Belcredi, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl*. Brno: Jiřina a Ludvík Belcredi, 2006, str. 97

Jedinou možností jak zkusit ovlivnit společenský a kulturní život v té době, bylo členství v organizaci Národního souručenství, do kterého se přihlásilo 2 267 mužů z Líšně. V rámci této organizace byla uspořádána Národopisná slavnost, koncerty moravských učitelů a učitelek, výstava české knihy, divadelní a pěvecká vystoupení. Dne 1. ledna 1944 byla Líšeň připojena k Brnu. Tím byla zrušena líšeňská samospráva a přednostou obecního úřadu se stal Josef Köhl, německý úředník městské správy.¹⁴

V srpnu roku 1944 provedla spojenecká letadla nálet na továrnu na letecké motory v Líšni. Bomby zasáhly sedm domů, cihelnu a mnoho jich dopadlo do polí. Při této akci zemřelo patnáct lidí. Další nálet proběhl v dubnu 1945, kdy ruská letadla zasáhla několik domů a strhla dráty elektrického vedení, takže Líšeň byla bez proudu. Před blížící se frontou lidé utíkali do menších vsí v okolí.

Líšeň byla Rudou armádou osvobozena dne 25. dubna 1945. Ta postupovala od Podolí a Slatiny. O tom, že venku bylo stále nebezpečno, svědčí fakt, že při pohřbu musel farář i pozůstalí několikrát zalehnout na zem, aby je nezasáhly létající střepiny. Při této akci padlo mnoho rudoarmějců. Někteří z nich byli pohřbeni u kostela, na kostelíčku nebo v Mariánském údolí. Plánovalo se hromadné pochování v hrobce u měšťanské školy. Byla tedy vykopána jáma zhruba pro 150 obětí. Nakonec byli ruští vojáci převezeni a pohřbeni na centrálním hřbitově v Brně a jáma měla být využita jako sklepení. K tomu ale škola nedostala povolení a proto byla zasypána. V této době se formoval Národní výbor, který měl celkem 37 členů, z toho třináct z nich byli komunisté. Konal se sběr barevných kovů. Z těch byla odlita nová socha prezidenta T. G. Masaryka a umístěna na původním místě.¹⁵

V roce 1947 měla Líšeň 7 683 obyvatel. Toho roku se stala součástí městského obvodu Brna X. Od roku 1949 došlo k jejímu rozdělení mezi obvody Brna IX, X a XI. Až v roce 1964 se stala jedinou částí v obvodu

¹⁴ Belcredi, Jiřina - Belcredi, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl*. Brno: Jiřina a Ludvík Belcredi, 2006, str. 98

¹⁵ Tamtéž, str. 100.

Brno - Líšeň. To se změnilo ještě v roce 1971, kdy se stala součástí Brna XII a v roce 1975 připadla pod Brno IV. Od roku 1990 je Líšeň třetí nejlidnatější z dvaceti devíti městských částí Statutárního města Brna.¹⁶

1.2 Celkový přehled dějin školství v Líšni v letech 1662-1995

Škola zde již zřejmě existovala před třicetiletou válkou, ale první záznam o ní je až z roku 1662. Jednalo se o farní školu, kde vyučoval pouze jeden učitel. Tuto školu navštěvovaly i děti z vedlejší obce Slatiny, a to až do roku 1811, kdy pro ně byla postavena filiální třída. Po jejím otevření se obec Slatina zavázala vyplácet učiteli za každé dítě 6 krejcarů a zásobovat školu dřevem na topení. Vyučovalo se zde celé 18. století.

V polovině 19. století byla zřízena jednotřídní škola v budově nové radnice. Brzy musela být zřízena druhá, a protože se nevešla na radnici, byla umístěna do prvního patra sousední Válkovy hospody.¹⁷ Je tedy patrné, že zde byla potíž s nedostatkem místa. Tu vyřešil majitel panství Egbert Belcredi, když daroval část svého pozemku na výstavbu klášterní školy sester sv. Karla Boromejského, která byla otevřena v roce 1863. Byla to dívčí i chlapecká škola, kde žáky vyučovaly řádové sestry.

Ale byla zde snaha o samostatnou chlapeckou školu, a proto obec v roce 1874 odkoupila již nefungující lihovar, kam byli po úpravách místností chlapci přesunuti. Škola zde fungovala celých dvacet dva let a poté se přesunula do nově zřízené budovy na Pohankovu (dříve Panská) ulici. Poté, co došlo k přesunu chlapců, zůstala v klášteře dívčí škola obecná. Při ní byla zbudována dětská opatrovna a byl tu i sirotčinec a pracovna šití.

Roku 1898 měla klášterní škola pět tříd a 410 žákyň. Chlapecká škola měla v těch letech také pět tříd, ale s 377 chlapci. Sídčila již dva roky v nové budově, která byla postavena v roce 1896, zatímco stará škola v palírně byla

¹⁶ Belcredi, Jiřina - Belcredi, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl*. Brno: Jiřina a Ludvík Belcredi, 2006, str. 106

¹⁷ Tamtéž, str. 171

proměněna v chudobinec.“¹⁸

Za německé okupace došlo v klášterní škole k mnoha změnám, které postupně vedly k odchodu řádových sester z Líšně. Chod vyučování byl podmíněn tím, že se ředitelem stane laik, dále byla zrušena opatrovna a od roku 1944 zde bylo ubytováno kolem šesti stovek maďarských vojáků. O rok později byla výuka obnovena. Ovšem od 1. února 1949 bylo sestrám zakázáno učit a na jejich místo byli povoláni učitelé. Důvodem bylo vydání nového školského zákona.

V roce 1913 na chlapecké škole probíhalo vyučování v osmi třídách. O dva roky později byli žáci 4. tříd výnosem c. k. Okresní školní rady osvobozeni od školní docházky za účelem pomoci s hospodářskými pracemi. Během dalších pár měsíců pak došlo k úlevám dalších 44 žáků, ale tentokrát z 5. tříd.¹⁹

Významný byl rok 1932, kdy došlo ke stavbě druhého patra chlapecké školy na Pohankově. Byla zde zavedena i voda a postaveny splachovací záchody, celkem zde bylo místo pro jedenáct tříd. V roce 1935 byl pak počet tříd snížen na šest s tím, že dvě místnosti byly zapůjčeny pro dvě první třídy měšťanské školy.

V roce 1941 se do školy nastěhovali němečtí vojáci, kteří odjeli až po vypuknutí války se SSSR. Ve školním roce 1941-42 ji navštěvovalo 395 žáků, 309 chlapců a 86 dívek. V dalším školním roce se počet žáků zvýšil na 436. Důvodem bylo omezení přijímání dětí do měšťanské školy. Za války v letech 1943-1944 byla dívčí klášterní škola zrušena a sloučena s chlapeckou obecnou školou.²⁰

Z tohoto důvodu se zvýšil počet žáků na chlapecké obecné škole ze 436 na 642. Celkově bylo patnáct tříd, deset v budově chlapecké školy a pět v klášterní škole. Kvůli tomu, že dne 3. 9. 1944 školu obsadili němečtí vojáci a značně ji poškodili, musely být prodlouženy prázdniny o měsíc. Dne

¹⁸ Belcredi, Jiřina - Belcredi, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl*. Brno: Jiřina a Ludvík Belcredi, 2006, str. 173

¹⁹ Tamtéž, str. 174

²⁰ Tamtéž, str. 175

23. října toho roku bylo vyučování značně zkráceno a nakonec zrušeno úplně.

Vyučování bylo obnoveno ihned po osvobození dne 25. 5. 1945 slavností v Dělnickém domě. V letech 1945-46 ubylo v důsledku války žactva. Byla zřízena samostatná dívčí veřejná škola obecná a všichni žáci vyšších tříd postoupili do školy měšťanské, 1946-47 došlo ke změně organizace na školu pětiletou s pěti pobočkami a deseti třídami, v roce 1948 byl změněn název na národní školu.²¹

Jelikož bylo v roce 1948 přerazeno do chlapecké školy dvacet jedna děvčat, došlo k přeplnění školy. Proto Zemská školní rada povolila oddělit správu obecné školy chlapecké od dívčí školy, která byla umístěna v přízemí chlapecké školy. Bylo to ovšem jen dočasné řešení, protože na škole muselo být zavedeno polodenní vyučování. Zvažovalo se tedy o přesunu žákyň do budovy bývalé německé školy (dnešní Základní umělecká škola na ulici Trnkova). Nakonec se ale od tohoto návrhu upustilo, protože tam žily rodiny, jejichž domy byly vybombardovány. V roce 1947 se zvýšil počet žactva, proto byla zavedena 4. třída, která byla umístěna právě do bývalé německé školy.

Dne 1. 9. 1948 vešel v platnost zákon o jednotné škole, byly vytvořeny nové učební osnovy a klášterní dívčí škola byla zestátněna. To znamenalo, že od dalšího roku byla třída 1. A i 2. A umístěna v budově chlapecké národní školy, 3. A i 4. třída v budově bývalé německé školy, 3. B v přední budově bývalé klášterní školy a 2. B - 5. třída v její zadní části.

Situace v líšeňském školství nebyla na počátku 20. století nijak růžová. Děti školou povinných přibývalo, ale počet tříd se nijak nerozšiřoval. Líšeňští radní se rozhodli tuto situaci řešit zřízením měšťanské školy.²² I přes to, že majitel zámku Karel Belcredi věnoval pozemek na novou stavbu a také přislíbil poskytnout cihly, dřevo a střešní krytiny se značnou slevou, byla celková suma na stavbu školy vyčíslena na 2,5 mil. korun.

Proto byl v roce 1921 založen fond, který měl pokrýt náklady na

²¹ Belcredi, Jiřina - Belcredi, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl*. Brno: Jiřina a Ludvík Belcredi, 2006, str. 175

²² Krafel, Pavel - Altman Karel. *Ves Leštno za městečko vysazovali ráčíme*. Brno: Statutární město Brno, městská část Brno - Líšeň, 2009, str. 213

stavbu školy, která měla začít v roce 1930. Během devíti let se podařilo vybrat celkem 530 000Kč. Z této částky pak bylo použito 100 000Kč na kanalizaci. I přestože se výstavba plánovala na rok 1930, byla započata až o pět let později. Dopomohlo tomu zejména oznámení Městského školního výboru v Brně, že v následujícím školním roce již nebude přijímat do měšťanských škol žáky z Líšně. Obecní rada tak musela rychle jednat. Půjčila si tedy z Cyrilo - Metodějské záložny 1 000 000Kč.²³

V roce 1936 byla škola za velké slavnosti otevřena. Interiér budovy byl na tehdejší dobu opravdu moderní. Ihned po otevření bylo do 1. třídy měšťanské školy zapsáno celkem 98 žáků, zápisné tehdy činilo 100Kč. Žáci měli k dispozici tělocvičny, dílnu, fotografické laboratoře, učebnu výtvarné výchovy, různé pomůcky a mapy. Bylo zde celkem deset tříd a byty pro ředitele a školníka. Podle plánu mělo být postaveno i druhé křídlo školy. K tomu ale došlo až v roce 1995.

2 Období let 1918-1939

První světová válka byla ukončena rozpadem tří velmocí - Ruska, Německa a Rakousko - Uherska. Dne 28. října 1918 byla vyhlášena samostatná Československá republika. Prezidentem se stal Tomáš G. Masaryk a předsedou vlády Karel Kramář. V roce 1920 byla přijata ústava, která zaručovala rovnost občanů před zákonem a bylo zavedeno tajné, rovné a všeobecné hlasovací právo, poprvé i pro ženy.

V roce 1935 musel prezident T. G. Masaryk ze zdravotních důvodů abdikovat a novým prezidentem se stal Edvard Beneš. Demokracie v Československé republice byla ohrožována s růstem nacionalismu. Z českých fašistických proudů byla organizačně nejvyspělejší Národní obec fašistická a na Slovensku se Němci sdružovali v Karpatoněmecké straně. Nejsilnější stranou se stala Sudetoněmecká strana. Ta dokázala využít velké

²³ Belcredi, Jiřina - Belcredi, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl*. Brno: Jiřina a Ludvík Belcredi, 2006, str. 177

hospodářské krize (1929), která postihla zejména pohraniční oblasti osídlené německou menšinou, k rozšíření svého vlivu na německé obyvatelstvo českých zemí. V roce 1935 získala ve volbách do poslanecké sněmovny 44 křesel z celkem 300 křesel.

Francie a Velká Británie se zavázaly, že pokud bude Československá republika napadena, pomohou jí. Obě velmoci se však ve skutečnosti chtěly válce vyhnout. Přály si proto, aby se vše vyřešilo ke spokojenosti Adolfa Hitlera. Proto se také konala mise lorda Runcimana do Československa.

Již od počátku se choval k vládě rezervovaně a naopak navazoval styky s představiteli sudetoněmecké strany. Ti ho informovali o tom, že Češi a Němci nemohou žít v jednom státu. Výpověď lorda Runcimana se stala základem strategie západních mocností, které A. Hitlerovi za udržení míru nabídly odtržení pohraničních oblastí Československa a jejich připojení k Německu. Toto řešení bylo přijato a uzavřeno mnichovskou dohodou v noci z 29. na 30. září 1938 mezi zástupci Itálie (Benito Mussolini), Německa (Adolf Hitler), Francie (Édouard Daladier) a Velké Británie (Neville Chamberlain). Prezident E. Beneš mnichovský diktát dne 30. září 1938 podepsal a o pár dní později abdikoval ze své funkce.²⁴

Československo se tak muselo vzdát území, které bylo obydleno sudetskými Němci. Na Slovensku zatím Hlinkova slovenská lidová strana podala požadavek autonomie Slovenska. Ten byl 19. listopadu 1939 potvrzen zákonem. Oficiální název státu zněl Česko-Slovensko a prezidentem byl zvolen Emil Hácha.

²⁴ Fišer Rudolf - Harna Josef. *Dějiny českých zemí II*. Praha: Fortuna, 1998, str. 157

2.1 Vývoj školství a pedagogiky v Československu v letech 1918-1939

Po vzniku Československé republiky bylo zřízeno ministerstvo školství, v jehož čele stál Gustav Habrman. V pohraničí byly pro české děti zřizovány české školy, což umožnilo vzdělávání v jejich rodném jazyce. Školy přestaly plnit požadavky církve. To v praxi znamenalo zrušení povinné účasti dětí a učitelů na náboženských hodinách a učitelky již nemusely dodržovat celibát. Došlo také k jejich zrovnoprávnění s učiteli.

Jedním z nejdůležitějších cílů bylo sjednotit české a slovenské školství. K tomu měl přispět malý školský zákon z roku 1922. Ten stanovil, povinné předměty, maximální počet žáků v jedné třídě, povinnou školní docházka na osmiletou, která začínala dosažením šesti let. Pokud bylo dítě bez vyznání, nemuselo navštěvovat hodiny náboženství. Tímto mělo dojít ke sjednocení českého a slovenského školství.

Aby se zvýšila úroveň vzdělání, byl roku 1935 vydán zákon o újezdních měšťanských školách. Díky tomuto zákonu mohly být zřizovány měšťanské školy i v menších obcích. Nejčastěji se to vztahovalo na ty obce, které pro svou velkou vzdálenost a neschůdné cesty znemožňovaly dětem navštěvovat měšťanské školy.²⁵

2.2 Události na Základní škole Pohankova v letech 1918-1939

Dne 11. prosince 1918 všichni učitelé přísahali věrnost Československé republice. Ve školní radě a v dalších úřadech nastaly změny v obsazení. Například byl odvolán předseda okresní rady Schön a nahrazen Dr. Cahou. Při školách byl zřízen polévkový ústav, ve kterém až do konce

²⁵ Kovaříček Václav. *Materiály k dějinám pedagogiky*. Olomouc: rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1983, str. 149

školního roku byla každý den vařena bramborová nebo kroupová polévka pro 200 chlapců. Německý jazyk se stále vyučoval ve dvou nejvyšších třídách na základě úředního stanoviska „není příčiny i dále nevyučovati.“²⁶

Velkou změnou bylo v nové republice zařazení učitelů do úřednických práv a platů. Obecní zastupitelstvo mělo podle nového volebního řádu třicet šest členů. Jednalo se zejména o zástupce z řad dělnictva. Společným cílem obce a školní rady bylo zřídit v Líšni měšťanské školy.

I přestože válka skončila, situace se ve školství zlepšovala jen postupně. Vyučovalo se sice pravidelněji, ale mnoho učitelů navštěvovalo během celého roku sebevzdělávací kurz. Například učitel Borovička z tohoto důvodu nevyučoval v pondělí a v sobotu po dobu pěti měsíců. Také školní docházka žáků byla nízká, protože rodiče potřebovali své děti k tomu, aby jim pomáhali s opatřováním zásob. V roce 1920 dostalo šedesát dva žáků od americké misie kabáty, punčocháče a boty. Také školní rada poskytla učitelskému sboru 800Kč, za které pak byly nakoupeny pomůcky do chemie a českého jazyka. I v následujícím školním roce 1920/1921 se škola stále potýkala s nedostatkem učitelů.²⁷

Ve školním roce 1921/1922 bylo na škole umístěno devět tříd, k dispozici zde ale bylo jen osm místností. Z tohoto důvodu byly dvě třetí třídy vyučovány polodenně. Na základě zákona ze dne 21. prosince 1921 bylo učitelům uloženo platit 8% penzijní příspěvek a 25% daně z příjmu. Učitelstvu bylo odebráno 30% na nouzových a nákupních přídavcích, ale úřednictvu byla tato podpora ponechána. Díky místní školní radě byla škola obohacena o nové školní pomůcky a v knihovně přibýly i nové knihy. Také bylo zbudováno nové hřiště na panském pozemku a do předních oken učeben pověšeny nové záclony. Nakonec byla zřízena nová žumpa.

Na základě zákona z roku 1922 byla stanovena osmiletá povinná školní docházka, po dosažení čtrnáctého věku žáka. Dále bylo stanoveno, že přihláška do vyšších tříd se musí podávat dva měsíce dopředu a někteří

²⁶ ZŠ Holzova 5: Školní kronika chlapecké školy v Líšni

²⁷ Tamtéž

žáci mohli být na základě rodičovské žádosti osvobozeni od hodin náboženství. Rodiče žáků, kteří nechodili pravidelně do školy, byli předvoláváni nebo udáváni k okresnímu školnímu výboru. Tak bylo dosaženo zlepšení školní docházky oproti minulým rokům.

Ve školním roce 1923/1924 přibýly na obecných i měšťanských školách nové předměty. Jednalo se o občanskou nauku a výchovu a o ruční práce. Na základě výnosu ministerstva školství byl stanoven počet vyučovacích hodin pro jednotlivé školní roky. To znamenalo, že ve všech třídách přibýly dvě hodiny občanské nauky a výchovy, na nižších stupních jedna hodina a na vyšších stupních dvě hodiny ručních prací. V tomto roce došlo také k důležitým opravám. Škola byla zepředu vymalována a okna i dveře byly natřeny. Byla zřízena nová žumpa a okenice v jedné třídě. Také byly zakoupeny nové hodiny, promítací přístroj a zeměpisné i dějepisné obrazy.²⁸

O rok později došlo k vybavení tělocvičny o nové visuté hrazdy a kruhy. Bohužel pozemek, na kterém bylo zřízeno hřiště, si velkostatkář Belcredi vzal nazpět kvůli hospodářským účelům. Na základě výnosu zemské školní rady se začátek vyučování posunul od 1. listopadu 1927 na půl devátou. Přitom první dvě vyučovací hodiny trvaly 50 minut, další 45 minut. Díky činnosti místní školní rady byla vymalována chodba a vestibul. Byly pořízeny nové školní lavice a staré se natřely. Také proběhla oprava schodů a střechy. Ve školním roce 1927/28 zde bylo celkem devět tříd. Škola byla pojmenována jako sedmitřídní.²⁹

Na počátku dalšího školního roku byla zřízena nová menší třída z bytu, který byl přidělen správci školy, který bydlel ve vlastním domě. Místo něj jej používal učitel František Švestka, který se musel vystěhovat. Do nové místnosti bylo pořízeno deset lavic, skříň, tabule, židle a malý stolek. Jelikož chlapeckou školu navštěvovala i děvčata, bylo zde od roku 1928 zavedeno vyučování ručních prací, které probíhalo každý čtvrtek od 8 do 12 hodin. V roce 1929 podala místní školní rada návrh o nadstavbě na chlapecké škole

²⁸ Základní škola Holzova 5: Školní kronika chlapecké školy v Líšni

²⁹ Tamtéž

obecné. V té době se začalo jednat o stavbě měšťanské školy, návrh byl zastupitelstvem zamítnut. Důvodem byla možnost umístit některé třídy obecné školy do nové měšťanské školy, ve které by bylo čtrnáct tříd. Ve škole byla v tomto roce vybudována sborovna, postaven chodník před školou a zřízen kanál, který odváděl vodu ze dvora.

V roce 1930 byl vydán výnos ministerstva školství, který upravoval učební osnovy obecným školám. Bylo tak učiněno na základě výzkumů o únavnosti jednotlivých předmětů. Zjistily, že je vhodnější začít dopolední vyučování jednoduššími předměty jako je přírodopis a zeměpis než matematikou nebo českým jazykem. Školám, které upravily svůj rozvrh hodin podle těchto pokynů, byla vystavena zpráva o jejich vhodnosti. V sobotu 20. září 1930 v 19hod večer se poprvé konalo rodičovské sdružení, na kterém učitelé vedli přednášky, například na téma nakažlivé dětské choroby.³⁰

Při schůzi místní školní rady, která se konala dne 3. června 1931, se její členové jednomyslně dohodli o zbudování nadstavby na chlapecké škole. Usnesení bylo odesláno obecní školní radě. Ta jej po druhém vyzvání předala zastupitelstvu, které jej ihned schválilo. Místní školní rada dostala 300 000 Kč a okamžitě dala vyhotovit stavební plán a podrobný rozpočet. Vypracováním byl pověřen architekt Ing. Eduard Žáček. Obec své usnesení vyvěsila na obecní tabuli s určitým zpožděním. Na tabuli měla vyhláška viset po dobu čtrnácti dnů kvůli případnému odvolání. Tak se stalo, že úřední komise okresního úřadu se dostavila až 25. srpna, tedy po uplynutí čtrnácti denní lhůty. Z toho důvodu nebylo možno zahájit stavbu o prázdninách v roce 1931, ale až příští rok.³¹

V roce 1932, týden před začátkem prázdnin, byla započata nástavba na chlapecké škole. Práce byly ukončeny dne 15. září a kolaudace proběhla 20. října. V nové budově byl zřízen vodovod a splachovací záchody. Ve starých třídách byla zřízena nová velká okna, čímž bylo dosaženo náležitého osvětlení. Celkový náklad činil 394 451Kč. V novém školním roce

³⁰ ZŠ Holzova 5: Školní kronika chlapecké školy v Líšni

³¹ Tamtéž

se už zrušilo polodenní vyučování, protože díky nadstavbě bylo na škole již jedenáct tříd.

Ve školním roce 1933/1934 byly stejně jako v minulých letech propůjčeny dvě místnosti živnostenské škole pokračovací, kde se vyučovalo v pondělí od 14 - 18 hod a ve čtvrtek od 8 - 12 hod. Také byly vyhlášeny běžné učební osnovy pro obecné školy, podle nichž se mělo začít vyučovat v dalším školním roce. V dalším školním roce místní školní rada propůjčila dvě místnosti pro dvě první třídy měšťanské školy chlapecké a dívčí a dvě místnosti pro živnostenskou školu pokračovací, kde vyučoval František Borovička, který byl správcem této školy, Marcel Steimig a Ludvík Stehlík.

Díky nově postavené budově se ze školy 21. září 1936 odstěhovalo pět měšťanských tříd, které byly umístěny ve 2. patře. Před uvolněním těchto tříd se na obecné škole vyučovalo pouze v 5 třídách a to jen odpoledne mezi 13-17 hodinou. Z toho jedna třída byla umístěna v kabinetě a další v knihovně. Ovšem po uvolnění byl kabinet znovu zbudován a sborovna s knihovnou byly přesunuty do naturálních bytů ředitele.

Školní rok 1938 až 1939 s sebou přinesl první mobilizaci. V jejím důsledku odešel na vojnu, dne 24. září, učitel Otto Kružík. Šestá třída byla rozdělena do pátých tříd a ve všech školách bylo na dva týdny nastěhované vojsko. Vyučovalo se pouze v měšťanské škole a to jen odpoledne. Školní jídelna byla zabrána německými a židovskými uprchlíky, celkem jich bylo 142. Vládní nařízení z 21. prosince 1938 stanovilo, že učitelé, kteří dosáhli 55 let, mají právo na plné výslužné a museli tedy odejít do penze.³²

Dne 15. března 1939 byly části bývalé Česko-Slovenské republiky zabrány německými oddíly. Bylo ohlášeno, že území nyní patří k Velkoněmecké říši pod názvem Protektorát Čechy a Morava. Od této doby se čeští obyvatelé stali příslušníky Protektorátu Čechy a Morava a obyvatelé německého národa zase státními příslušníky Říše.³³

Když Adolf Hitler slavil své 50. narozeniny, na všech školách bylo prázdno. Vlála tam jen vlajka Protektorátu, tedy státní, a vlajka s hákovým

³² ZŠ Holzova 5: Školní kronika chlapecké školy v Líšni

³³ Tamtéž

křížem. Visely tam od osmi do desíti hodin.

2.3 Události na Základní škole Holzova v letech 1918-1939

Samotná stavba školy byla povolena již v roce 1919 výnosem zemské školní rady. Trvalo ale dalších šestnáct roků, než se zde začalo vyučovat. Původně měla být škola postavena v části zámecké budovy, ale nakonec od toho bylo upuštěno. Důvodem byly jednak vysoké finanční náklady a nabídka majitele zámku Karla Belcrediho, že pro stavbu budovy poskytne pozemek zdarma. Byla to záležitost ovšem dost nákladná, a proto se realizace moderní školy stále odkládala. K posunu došlo až 12. prosince 1934, kdy okresní školní výbor dal místní školní radě a obecnímu zastupitelstvu ultimátum, že pokud se 1. září 1934 neotevřou alespoň první třídy, tak brněnské měšťanské školy nepřijmou do prvních tříd ani jednoho žáka z Líšně.³⁴

V srpnu roku 1935 byl ustanoven akční výbor, jehož předsedou byl Bohumil Šembera. Výbor vydal provolání ke všem občanům Líšně a vybízel je v něm, aby vyplnili darovací listinu. Výtěžek měl být využit na stavbu nové školy. Dne 22. září byl akčním výborem uspořádán tábor lidu před radnicí, na němž o významu měšťanské školy promluvil okresní inspektor Antonín Votava, a zástupci všech politických líšeňských stran učinili projevy pro stavbu školy. Vypracováním byl pověřen architekt Rudolf Müller ze Žabovřesk. V listopadu se začalo s lámáním kamene, vykopáním studny a jam na vápno. Podle schválených plánů byla v prosinci 1935 vypsána soutěž, po které na schůzi obecního zastupitelstva dne 7. února 1936 byla stavba zadána staviteli Janu Hrozovi z Líšně a Stanislavu Srbovi ze Židenic.³⁵

Dne 11. března 1936 se začalo stavět. Potřebné finance si obec půjčila u Cyrilo-Methodějské záložny. Vypůjčená suma činila 1 000 000Kč.

³⁴ ZŠ Holzova 5: Školní kronika měšťanské školy v Líšni, str.

³⁵ Tamtéž, str. 6

Dále se pak obec zavázala platit pivní dávku 20h za 1l a částka vybraná na darech dělala 73 536Kč. Například, když studenti pořádali divadlo, bylo na stavbu školy vybráno 300Kč. Také ředitel školy se zavázal platit příspěvek 20Kč měsíčně. Tento obnos nakonec zvýšil na 50Kč kvůli zavedení ústředního topení do svého i školníkovy bytu.

Náklady na stavbu nakonec činily 1 300 000Kč. Slavnostní otevření nově postavené školy bylo plánováno na 20. září 1936 a o sedm dní později byla škola posvěcena. Při této příležitosti byl vydán Pamětní spis, který byl vložen do vestibulu pod mramorovou desku, do které byl vytesán tento nápis: *„Naším dětem v 18. roce republiky pro jejich blaho a šťastnou budoucnost československého národa.“*³⁶

Samotné otevření probíhalo tak, že se odpoledne vytvořil průvod, který došel až před školní budovu. Nakonec se pronášely proslovy za doprovodu místního Pěveckého sdružení. Po slavnosti se pořádaly hody, za školou na hřišti. Dne 22. září 1936 se začalo vyučovat. Mnohé učební pomůcky byly škole darovány. Například pan Poláček přispěl obrazy historických krajů, nakladatelství v Brně osmi dějepisnými a přírodopisnými obrazy, pan Klimek encyklopedií a fotoaparátem. Ve školním roce 1937/38 měla Masarykova měšťanská škola celkem šest tříd, tři pobočky, IV. třídu, tzv. učební kurz. Bylo zde zapsáno 403 žáků.³⁷

V úterý ráno, dne 14. září 1937, bylo ohlášeno úmrtí prezidenta Tomáše G. Masaryka. Běžná výuka byla ihned změněna. Učitelé svým žákům povídali jak prezident žil a pracoval. O půl dvanácté přišel telegram od Zemské politické správy, ve kterém stálo, že vyučování má být na všech školách toho dne zastaveno. V pátek se pak konala smuteční slavnost ve vyzdobené tělocvičně. Ke konci října byl před školou položen základní kámen Masarykova pomníku. Učitelský sbor na něj přispěl 200Kč. Sochu zbudoval sochař Mach a byla odkryta 10. července 1938. Náklady činily celkem 32 000Kč a byly splaceny z dobrovolných příspěvků.

Ve školním roce 1938/39 bylo na škole již dvanáct tříd. Pobočky byly

³⁶ ZŠ Holzova 5: Školní kronika měšťanské školy v Líšni, str. 13

³⁷ Tamtéž, str. 12

při všech 3 třídách chlapecké školy a při I. a III. třídách dívčí. Počet žáků se zvedl na 438. V důsledku mobilizace bylo mnoho učitelů povoláno k vojenské službě a kvůli přechodnému ubytování vojáků na chlapecké škole byli její žáci dočasně přesunuti do měšťanské školy. Kromě těchto událostí došlo v tomto roce k dalšímu vybavení učeben. Přibyla tak chemická laboratoř, která byla zakoupena za 3000Kč z prostředků mimo školní rozpočet od obce Líšně. Katolické spolky darovaly třináct křížů na výzdobu místností.³⁸

3 Období let 1939 - 1945

Dne 14. března 1939 byl slovenským sněmem schválen návrh o vytvoření samostatné Slovenské republiky. Po jednání s německými představiteli podepsal prezident Emil Hácha dokument, kterým odevzdával ochranu nad českými zeměmi do Hitlerových rukou.

Ještě to dne, tedy 15. března, přijel A. Hitler na Pražský hrad a další den vydal Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Hovořilo se v něm o tom, že území bývalé Česko-Slovenské republiky vstupuje pod ochranu Říše, která bude Protektorátu poskytovat vojenskou ochranu. Také mu zaručoval autonomii a vlastní správu. Žádné rozhodnutí ale nesmělo ohrozit zájmy Říše. Na to dohlížela okupační správa v čele s říšským protektorem. Jejich oporou byly různé ozbrojené složky.³⁹

Protektorát svá výsostná práva musel vykonávat ve shodě s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami Říše. Postupně byl začleněn do německého systému válečné ekonomiky. Byly zavedeny nucené práce, dělníci ztratili právo na stávku, vznikly úřady práce a mzdová politika byla centrálně řízena. Byly zabráný některé závody a továrny, např. brněnské Zbrojovky nebo továrny Škodovky.

³⁸ ZŠ Holzova 5: Školní kronika měšťanské školy v Líšni, str. 37

³⁹ Fišer Rudolf - Harna Josef. *Dějiny českých zemí II*. Praha: Fortuna, 1998, str. 183

Norimberskými zákony byli židovští obyvatelé i míšenci zbaveni majetku. Nesměli po osmé hodině večerní vycházet na ulici, opustit místo svého bydliště, kupovat si noviny, navštěvovat kulturní podniky a prát ve veřejných prádelnách. Od září roku 1941 museli nosit na oděvu žlutou Davidovu hvězdu s nápisem Jude. Od října je odváželi do vyhlazovacích táborů.⁴⁰

3.1 Vývoj školství a pedagogiky v Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939-1945

Po obsazení našeho území vynaložili nacisté veškeré úsilí k tomu, aby byl uskutečněn jejich germanizační záměr. Ten spočíval v postupném odnárodňování českého národa. Dobře si uvědomovali, že zde hraje důležitou roli české školství, na kterém si ale česká společnost velice zakládala. Z tohoto důvodu také nebyly děti pro začátek nuceny k zápisu do německých škol.

Neznamená to ale, že by nacisté do chodu škol nezasahovali. Již od začátku byla prosazována rasová teorie. Na vyšším stupni škol se z ní dokonce dělala samostatná zkouška. Jinak byla zakomponována do předmětů jako je biologie, zeměpis, dějepis, němčina, kreslení a zpěv a dokonce zasahovala i do matematiky. V důsledku této teorie byl postupně omezován přístup židovských dětí ke vzdělání.

Na nařízení říšského protektora musely být ze školních budov odstraněny obrazy, které nevyhovovaly. Ze zdí tak zmizely obrazy, které by připomínaly bývalou Československou republiku nebo politické osobnosti. I učebnice schvalovala tříčlenná komise, která měla za úkol odstranit ty, jež byly v rozporu s myšlenkami Třetí říše. Žákům tak bylo zakázáno nosit do hodin zeměpisu školní atlasy nebo do latiny latinsko-český slovník.

⁴⁰ Uhlíř B. Jan - Kaplan Jan. *Praha ve stínu hákového kříže*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2005, str. 7

Od poloviny srpna 1939 se na české školy vztahovala rovněž jazyková nařízení, která dávala němčině přednost před češtinou. Vyskytl-li se v české škole žák německé národnosti, musel dostat vysvědčení jen v jazyce německém. Od léta 1940 se pak přikazovalo českým školám a českým školním úřadům používat německo-české tiskopisy, vyhlášky, nápisy a razítka a nebyly povoleny výrazy „státní“ (s výjimkou „státního prezidenta“) a „český“. Německý jazyk se stal také povinným předmětem.⁴¹

K uskutečňování zásadních změn v českém školství, které nejdříve postihly obecné a měšťanské školy a vzápětí i školy střední, přistoupili nacisté v roce 1940. Dosavadní pětitřídní obecní škola byla změněna na čtyřtřídní a trojtřídní měšťanská škola také na čtyřtřídní, která navazovala na čtvrtou třídu obecných škol a podle místních poměrů mohla být změněna i na šestitřídní, čímž by odpovídala pruským středním školám. Měšťanská škola pak byla navíc změněna ve školu výběrovou.⁴²

K. H. Frank pak dále zaslal protektorátní vládě stanovisko, ve kterém vymezil nejvyšší počet žáků v jednotřídních školách na padesát, ve všetrídních a měšťanských na šedesát. Dále pak zakazoval spojování tříd a paralelky. Rušeny byly i církevní a soukromé školy. Změny zasáhly i vyučující, kterým se zvýšily úvazky na třicet hodin týdně pro učitele, na dvacet osm hodin pro učitelky a povinná práce na obecních úřadech jim zabírala až osm hodin týdně.

Od roku 1943 byla změněna také klasifikace z pětistupňové na šestistupňovou. Hodnocení známkou pět znamenalo nedostatečnou, ale předpokládalo se, že u žáka je možná brzká náprava. Ovšem hodnocení známkou šest bylo označováno jako nevyhovující s tím, že náprava by byla obtížná a možná jen po delší době. Pokud bylo zjištěno, že učitelé známkují mírně, protože jinak by žákům hrozilo nasazení do výroby, bylo nařízeno zostřené hodnocení. I maturitní a přijímací zkoušky probíhaly pod dohledem. Hlavní slovo zde měl předseda a ostatní členové měli jen poradní hlas. Navíc bylo přikázáno, že u maturit nesmí projít 20% kandidátů a od roku

⁴¹ Doležal Jiří. *Česká kultura za protektorátu*. Praha: Národní filmový archiv, 1996, str. 44

⁴² Tamtéž, str. 51

1943 museli zkoušení umět jednu otázku z dějepisu, zeměpisu nebo matematiky v německém jazyce.

Jasným důkazem toho, že nacisté měli v úmyslu snížit vzdělanost české mládeže, bylo zejména postupné rušení škol středních, ve kterých viděli značnou hrozbu. Působily zde totiž stabilní pedagogické sbory vysokoškolsky vzdělaných profesorů. I když se jejich názory někdy značně lišily, vychovávali své žáky jako budoucí československé občany.

3.2 Události na Základní škole Pohankova v letech 1939-1945

V roce 1940 došlo ve škole k výrazným změnám. Z knihovny bylo vyřazeno mnoho knih a z kabinetů byly odvezeny dějepisné obrazy. Německý jazyk se stal povinným předmětem. Psalo se na křídlicové tabulky, aby se ušetřilo. Kronikář se o tomto období vyjádřil takto: *„A česká škola trpěla...Trpěli učitelé, trpěli žáci stálým nařizováním českému cítění se přičících povinností. Vše bylo nařizováno pod osobní zodpovědností učitelů a správy školy. Mořili učitele jazykovými zkouškami, vystupňováním všech sběrů, zesíleným vyučováním němčiny, která byla zavedena již od 1. postupného roku a učilo se jí 7 až 8 hodin týdně! Jaké utrpení pro žáky, jaké utrpení pro učitele, kteří většinou německy neuměli a učili nebo učili se jí s největším odporem.“*⁴³

V roce 1941 vydal německý hejtman nařízení, které dovolovalo, aby se ve školní budově ubytovali němečtí vojáci. Ti se vraceli z tažení z Řecka a postupně zabírali stále více tříd. Odjeli až po vypuknutí války se SSSR.

Nacistický útisk vyvrcholil o rok později, kdy učitelé byli podrobováni zkoušce z němčiny, byli posíláni do kurzů, pracovali na krytech a pokud byly konány oslavy, měli přesně vytyčený program společně s tištěným projevem. V tomto roce byli žáci rozděleni do jedenácti tříd a do deseti skupin němčiny.

⁴³ ZŠ Holzova 5: Školní kronika chlapecké školy v Líšni

Bylo zde zapsáno 331 chlapců a 105 děvčat, tedy celkem 436 žáků. Přírůstek žactva vznikl na obecné škole, protože bylo záměrně omezeno přijímání žactva do měšťanské školy, kterou nazývali hlavní. Cílem nacistů bylo zabránit českým studentům dosáhnoutí vyššího vzdělání.

*„Trpěli jsme, trpěli ... ale již s úsměvem na rtech, s radostí v srdcích a nedočkavostí, neboť zprávy ze všech světových bojišť byly radostné, byly pro německé hordy zdrcující. Strašná porážka u Stalingradu a potom nezadržitelný útěk a útěk. Avšak bestie, když umírala, ještě kolem sebe bila, bila ze zoufalství, bila ze vzteku.“*⁴⁴ Takto lidé nazírali na rok 1943, kdy z uplynulých událostí cítili naději na konec německé okupace. Tehdy byla zrušena soukromá dívčí klášterní škola a na nařízení nacistických úřadů byla sloučena s obecnou chlapeckou školou. Což znamenalo velký přírůstek žáků. Již se zde učilo 341 chlapců a teď k tomu přibýlo 301 děvčat. To je celkem 642 žáků na jednu školu a na 18 učitelů.

Dne 24. srpna 1943 se stal novým říšským protektorem Dr. Wilhelm Frick. Za jeho působení museli učitelé provádět sbírku na německý Červený kříž. Ta se skládala zejména ze sběru oblečení a obuvi, které bylo použito pro německé vojáky na východní frontě. Kvůli této činnosti byli průběžně předvoláváni na úřad, který měl za úkol kontrolovat jejich snahu. To je nutilo k intenzivnímu sběru. Nad vchodem do školy pak musel viset nápis „Pracujeme pro vítězství říše“, který byl napsán v německém i českém jazyce. Také se učitelé museli účastnit kurzu protiletecké ochrany v kině Scala a kvůli nedostatku uhlí bylo třeba vyhlásit dlouhé zimní prázdniny.⁴⁵

První letecký poplach byl vyhlášen na Památku zesnulých v roce 1943. Děti byly zahnány do krytu v zahradě, který vykopali učitelé. Celá akce trvala půl hodiny, ale nakonec žádná letadla nepřiletěla. Od 14. února 1944 se na škole konaly požární hlídky. O měsíc později byli žáci z měšťanské školy, kteří po dobu dvou měsíců byli vyučováni v chlapecké obecné škole zase přestěhováni do školy měšťanské. Ta byla totiž zabráná německými vojenskými úřady.

⁴⁴ ZŠ Holzova 5: Školní kronika chlapecké školy v Líšni

⁴⁵ Tamtéž

O prázdninách 25. srpna 1944 zažila Líšeň bombardování. V deset hodin a čtyřicet minut zazněla siréna, která oznamovala leteckou výstrahu. Po pěti minutách přiletěla letadla a začalo bombardování. Nejvíce zasažena byla ulice Holzova, domy pod hřbitovem a hodně bomb spadlo do pole. Po tomto útoku bylo ještě během dalších dní vyhlášeno několik poplachů, které vedly k tomu, že se lidé začali ze strachu stahovat do lesů a okolních obcí. Dne 28. srpna se v šest hodin večer občané Líšně shromáždili na hřbitově, kde se konal hromadný pohřeb obětí leteckého útoku.⁴⁶

3.3 Události na Základní škole Holzova v letech 1939-1945

Na základě úředního výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 5. ledna 1939 musely být ze stěn sundány obrazy bývalého prezidenta republiky Edvarda Beneše a uloženy ve školním archivu. Obrazy s T. G. Masarykem byly ponechány v učebnách na bočních stěnách. Přední stěny místností byly vyzdobeny státním znakem republiky a křížem.⁴⁷

Celkově byl tento školní rok náročný jak pro učitele, tak pro žáky. Důvodem bylo, že v důsledku mobilizace, byli povoláváni učitelé, za které nebyla náhrada. Od prosince byli na školu někdy přidělováni učitelé ze zabraného území. Učitelský sbor se tedy neustále měnil a s ním i přidělení tříd, předmětů a rozvrh hodin. Ke změnám došlo také ve studentských radách. Souviselo to se stěhováním rodin ze zabraného území nebo se změnou bydliště v hranicích našich zemí. Vyučování navštěvovaly i děti z jiných škol, na kterých se z různých důvodů od září nevyučovalo. Téměř v každé třídě byly děti německé národnosti, které neznaly český jazyk. Učitelský sbor tak zvážil všechny tyto okolnosti a zmírnil klasifikaci.

Dalším následkem politických změn byla kontrola knihoven a učebnic. Některé byly vyřazeny úplně, některé se po opravě mohly dále používat. Také byla vydána výstraha učitelům a žákům o chování vůči německým

⁴⁶ ZŠ Holzova 5: Školní kronika chlapecké školy v Líšni

⁴⁷ ZŠ Holzova 5: Kronika měšťanské školy v Líšni, str. 43

úřadům a německým občanům v Protektorátu Čechy a Morava.

Počátkem školního roku 1940/1941 bylo úředním nařízením zakázáno používání všech učebnic. Až do dalšího opatření byly uloženy v uzamčené skříni. Také nebylo dovoleno v hodinách číst literární díla nebo používat dětské časopisy. Bylo zrušeno vyučování občanské nauky a výchovy. Dne 10. listopadu sehráli žáci pod vedením učitele Antonína Hona divadelní představení „Zlatá nit“, které se konalo v dělnickém domě v Líšni. Byl zde vybrán obnos v hodnotě 1 713 korun, který by věnován na fond pro zakoupení rádiového zařízení pro školu.⁴⁸

Na základě úředního nařízení místní rada zřídila v podzemí kryt pro učitele a žáky. Za kryt byla považována upravená chodba. Její okna byla opatřena dřevěnými okenicemi, příchod ke krytu byl popsán německo-českými nápisy a bylo zde potřebné vybavení jako například lékárnička. První poplachové cvičení bylo se žáky provedeno dne 19. listopadu v 11 hodin. V tomto měsíci bylo také zakoupeno rozhlasové zařízení: přijímač, zesilovač, 16 amplionů, mikrofon a gramofon. Provoz byl zahájen proslovem ředitele školy o významu rádia. Zároveň v něm poděkoval všem, kteří měli zásluhu na jeho získání. Od té doby bylo využíváno k doplnění vyučování, k organizování nebo k oznamování důležitých informací.

Ministerstvo školství a národní osvěty postupně povolilo používání některých učebnic. Ovšem určitá místa, která byla označena za nevhodné, museli učitelé před užitím učinit nečitelnými. Podle nařízení vlády Protektorátu Čechy a Morava byli povinni všichni učitelé podat rodným a oddavkovým listem důkaz o svém původu. Na místních školách nebyly mezi učiteli osoby židovského původu. Na měšťanských školách byla zavedena povinná němčina, které se žáci učili pět hodin týdně.⁴⁹

Školní rok 1941/1942 byl zahájen dne 1. září. Škola chlapecká a dívčí byly spojeny pod jednou správou. Škola měšťanská se stala školou čtyřtřídní - výběrovou. Zahrnuje 5., 6., 7. a 8. třídu a její název se změnil na

⁴⁸ Archiv města Brna: Kronika měšťanské školy v Líšni v letech 1940-44, fond M 118, str. 4

⁴⁹ Tamtéž, str. 3

školu hlavní. Výnosem ministerstva školství a národní osvěty se upravila povinnost učitelstva na hlavních školách takto:

- Normální míra vyučovací povinnosti je pro ředitele hlavních škol se čtyřmi a pěti třídami 16, se šesti nebo více třídami 14 hodin týdně.
- Normální míra vyučovací povinnosti pro učitele je 28 hodin týdně.
- Pro ženy je vyučovací povinnost o dvě hodiny kratší než pro muže.
- Učitelům, kteří dosáhli 50. roku věku, se snižuje povinnost o dva roky.
- Učitelé, jejichž pracovní povinnost není zcela splněna, mohou být využiti i na jiných školách.⁵⁰

Bylo uloženo, aby se v českém jazyce užívalo slovo vůdce jen k vyznačení Vůdce Velkoněmecké říše a bylo psáno s velkým počátečním písmenem. Všichni zaměstnanci museli na německé ústní dotazy odpovídat německy. Pokud neznali německý jazyk, byli povinni přibrat si jinou osobu jako okamžitého tlumočníka. Porušení se trestalo kárnými tresty. Služební místa, v jejichž vedení stála osoba německého původu, byla považována za německy vedená. Proto se s nimi muselo dopisovat v německém jazyce. Jednalo se například o českou zemskou školní radu.

Dne 10. ledna 1942 byla školní budova zabrána pro vojenské účely. Obecná škola chlapecká a dívčí pak zapůjčily své místnosti k účelům hlavní školy. Do chlapecké školy bylo umístěno 11 tříd hlavní školy, do dívčí pět tříd. Německému jazyku se vyučovalo sedmkrát týdně. Na všech školách v Líšni se vyučovalo polodenně. Jeden týden vyučovala dopoledne hlavní škola, odpoledne školy obecné. Další týden se to vystříдалo.⁵¹

V září a říjnu roku 1942 se konaly u okresního školního výboru Brno-venkov všeobecné jazykové zkoušky z němčiny. Učitelé hlavní školy v Líšni, až na jeden případ, ve zkoušce obstáli. Koncem října zde byl zřízen

⁵⁰ Archiv města Brna: Kronika měšťanské školy v Líšni v letech 1940-44, fond M 118, str. 19

⁵¹ Tamtéž, str. 22

kurz německého jazyka. V lednu se museli žáci přihlásit k povinné službě mládeže. Tuto povinnou službu řídilo Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Předsedou byl ministr školství Emanuel Moravec. Celkem se přihlásilo 350 žáků. Hodiny dopoledního vyučování byly zkráceny na 40 minut.

Dne 12. a 13. června se 50% žactva 4. tříd z obecné školy zúčastnilo přijímací zkoušky do I. tříd hlavní školy. Ke zkoušce bylo připuštěno 42 chlapců a 47 děvčat. Přijato mohlo být celkem 30 chlapců a 33 děvčat. Z 5. tříd nebyla nikomu přijímací zkouška do první třídy hlavní školy povolena.

Ve školním roce 1943/1944 došlo ke snížení počtu tříd. Z tohoto důvodu byli nuceni odejít někteří učitelé. V září absolvoval učitel Leopold Sádlik kurz letecké obrany v Brně. Na škole byl podle jeho pokynů vybaven letecký kryt. V lednu se pak všichni učitelé (kromě dvou učitelek) zúčastnili tohoto kurzu. Na školní zahradě byly zbudovány ochranné zákopy a v tělocvičně letecký kryt. Dne 2. listopadu 1943 zažila škola první skutečný letecký poplach. Žáci byli odvedeni do krytu, ale letadla se nakonec neobjevila.⁵²

V únoru roku 1944, přijel do Líšně starosta města Brna a sdělil řediteli školy, že budova hlavní školy začne být v co nekratší době opět používána k vyučovacím účelům. Vojsko během týdne uvolnilo školu a vyučování bylo zahájeno dne 9. 3. 1944 v 8 hodin ráno školním rozhlasem. Ovšem v dubnu po velikonočních svátcích došlo k opětovnému přesunu do obecné školy. Dílna a tři spodní třídy byly použity jako skladiště pro školní nábytek. Nakonec vojenská správa povolila užívat na hlavní škole šest tříd, dílnu a kuchyni. Byla zde zavedena samospráva, přezouvání a systém týdenních akcí, například „Chodíme pomalu“ nebo „Boj proti prachu.“⁵³

Na jaře kvůli nedostatku pracovních sil byli nasazeni na práce na polích a v lesích denně tři třídy se třemi učiteli. Dvě učitelky odešly na mateřskou dovolenou a jeden učitel onemocněl. Jelikož za ně nebyla žádná

⁵² Archiv města Brna: Kronika měšťanské školy v Líšni v letech 1940-44, fond M 118, str. 39

⁵³ Tamtéž, str. 49

náhrada, počet učitelských povinností se zvedl až na třicet jedna hodin týdně. V červnu došlo k dalšímu přemístění žáků z hlavní školy do obecné.⁵⁴

Dne 3. září 1944 vojenské jednotky obsadily celou budovu obecné a klášterní školy. Školám nezůstala už ani jedna místnost k vyučování. Školní rok 1944/1945 začal 5. září ve dvoře líšeňského zámku. Tady bylo rodičům a žákům oznámeno, že se prázdniny prodlužují o měsíc. Rodiče projevíli ochotu posílat své děti do Horákova nebo Mokré, ale ne do Brna, protože měli strach z dalších náletů. Nakonec firma Langer v Líšni nabídla škole k dispozici několik místností. V srpnu roku 1944 byly výnosem zemského moravského úřadu povoleny čtyři třídy na chlapecké a čtyři třídy dívčí škole.

Ve středu 11. října pracovali žáci pod vedením dvou učitelů na panském pozemku u Slatiny. Z jejich činnosti je vyrušil letecký útok. Žáci se skryli v polním úvoze. Toho dne se staly terčem vlaky a letiště. Vánoční prázdniny stanovené do 12. ledna byly posunuty o deset dní. Důvodem byl zákaz dodávání uhlí školám a zákaz vytápění. I přes prodloužení prázdnin bylo vyučování omezené. Žákům se ve škole zadávaly dvakrát týdně domácí úkoly z českého jazyka, němčiny, matematiky, výtvarné výchovy atd. I zadávání úkolů se snažili učitelé co nejvíce zkrátit kvůli zimě.⁵⁵

Pokud se tedy podíváme na vývoj školství, kde nalezneme jednotlivé germanizační cíle Němců, můžeme je srovnat s jejich realizací v konkrétních školách. Začínalo to vyřazením nevhodných učebnic a obrazů, které by připomínaly československou minulost. Byly zrušeny hodiny občanské nauky a výchovy, které by žáky mohly podněcovat k vlastenectví. Naopak přibyl povinný předmět, kterým se stal německý jazyk. Z toho také museli učitelé dělat zkoušky. Jelikož byl skoro v každé třídě žák německé národnosti, musel podle nařízení, dostat vysvědčení v německém jazyce.

⁵⁴ Archiv města Brna: Kronika měšťanské školy v Líšni v letech 1940-44, fond M 118, str. 53

⁵⁵ Tamtéž, str. 60

4 Období let 1945-1965

Demarkační čára, na které se domluvilo americké, a sovětské velení vedla takto: Linec - České Budějovice - Plzeň - Karlovy Vary - Saská Kamenice. Americké jednotky pod velením generála Georgie S. Pattona přišly do západních Čech 18. dubna 1945 a obsadily město Aš a Cheb. Poté se zaměřily na obranu Českého lesa a Šumavy. K osvobození Prahy došlo 9. května, kdy dorazila sovětská tanková armáda v čele s generálplukovníkem Pavlem Semjonovičem Rybalkem. Dne 26. dubna bylo osvobozeno Brno pod vedením maršála Malinovského.

Koncem okupace byl obnoven stát Čechů a Slováků, ale již bez Podkarpatské Rusi, která připadla SSSR. Prezidentem republiky se stal Edvard Beneš. V roce 1946 se konaly parlamentní volby, ve kterých zvítězila komunistická strana. Předsedou této strany se stal Klement Gottwald. V únoru roku 1948 bylo přeloženo posledních šest nekomunistických velitelů policie z Prahy. Na protest podalo dvanáct ministrů ze tří stran demisi, kterou prezident nakonec pod nátlakem přijal. Současně na Gottwaldův návrh jmenoval novou vládu Národní fronty, ve které měla KSČ vedoucí postavení. Během několika dnů komunisté nastolili totalitní systém, ve kterém se stal prezidentem K. Gottwald.⁵⁶

Formálně byly zachovány všechny instituce demokratického státu (prezidentský úřad, parlament, vláda), ale ty na politickou situaci neměly vliv. Volby byly nesvobodné a povinné. Odpůrci režimu byli pronásledováni. Byl vydán zákon o jednotné škole, zrušena osmiletá gymnázia a do škol či do zaměstnání byli lidé přijímáni na základě třídního původu. Československo bylo prohlášeno za lidově demokratickou republiku a jednotný stát Čechů a Slováků.

Po smrti K. Gottwalda se v roce 1953 stal novým prezidentem Antonín Zápotocký, který pokračoval v dosavadní politice. V roce 1960 byla vydána nová ústava, která měnila název Československa na Československou

⁵⁶ Fišer Rudolf - Harna Josef. *Dějiny českých zemí II.* Praha: Fortuna, 1998, str. 215

socialistickou republiku, ve které byla stále zakotvena vedoucí úloha KSČ. Prezidentem byl v té době Antonín Novotný.

4.1 Vývoj školství a pedagogiky v Československu v letech 1945-1965

První vláda osvobozeného Československa vyhlásila 5. dubna 1945 Košický vládní program. V něm byly také vytyčeny hlavní úkoly vzdělávací a výchovné oblasti. Všechna německá zařízení byla uzavřena. To se týkalo i německých škol. Do učebního plánu byl zařazen ruský jazyk, politická výchova, výtvarná a technická výchova.⁵⁷

Školským zákonem č. 95/1948 Sb. se ustanovil jednotnou státní školskou soustavu se společným vzdělávacím cílem. Zahrnovala všechny druhy škol kromě vysokých a byla rozdělena na tři stupně. První stupeň tvořila škola národní (1.-5. postupný ročník), druhý stupeň čtyřletá střední škola (6.-9. postupný ročník), která sjednocovala žáky bývalých obecných, měšťanských a nižších středních škol ve věku od 11 do 15 let a třetí stupeň tvořily školy povinné a výběrové. Povinná školní docházka byla prodloužena na devět let. Bylo povoleno nepovinné vyučování náboženství pro žáky 2.-8. třídy, pokud o to rodiče požádali. V roce 1953 byla podle školského zákona povinná školní docházka zkrácena na 8 let.⁵⁸

Podle zákona z roku 1960 získaly děti od šesti do patnácti let základní vzdělávání na základních devítiletých školách, na které navazovaly školy, které poskytovaly střední nebo vyšší vzdělání.

⁵⁷ Štverák Vladimír. *Dějiny pedagogiky II. díl*. Praha: Univerzita Karlova, 1981, str. 304

⁵⁸ Tamtéž, str. 302

4.2 Události na Základní škole Pohankova v letech 1945-1965

Líšeň byla osvobozena Rudou armádou 25. dubna 1945. Vyučování bylo zahájeno slavností v Dělnickém domě o měsíc později. Školní rok 1945/1946 začal 5. září v nově opravené školní budově. Počet tříd i žáků klesl, jelikož byla zřízena samostatná dívčí škola obecná a všichni žáci vyšších tříd postoupili do měšťanské školy. Takže celkem zde bylo 294 žáků a 11 tříd. V březnu byly vydány přechodné učební osnovy, podle nichž byl sestaven rozvrh. Na konci školního roku žáci dostali vysvědčení, kde byly zaznamenány již známky z nových předmětů jako ruský jazyk a politická výchova.⁵⁹

Podle výnosu Zemské školní rady v Brně z roku 1946 se stala škola školou pětitřídní s pěti pobočkami, celkem měla tedy deset tříd. Počet žactva oproti minulému roku se příliš nelišil. Byly vydány nové čítanky a učebnice. Od února 1947 až do konce roku bylo na chlapecké a dívčí obecné škole zavedeno stravování. Stravování bylo umožněno dotacemi od Okresní péče o mládež a dobrovolnými dary. Po celý školní rok byl žáky prováděn sběr odpadových hmot, jako například železa, papíru, textilií. Za peníze získané tímto sběrem byly kupovány školní potřeby, učebnice, žákům bylo zapláceno jízdné na výlety a na konci roku dostali za odměnu knihy.

Ve školním roce 1947/1948 probíhalo celodenní nezkrácené vyučování, jen na podzim a v červnu byly pro nedostatek učitelských sil spojeny třetí třídy. Prospěch žactva se zlepšil díky zavedení doučovacích hodin. Takže na konci roku neprospěly a musely tak opakovat ročník pouze 2% všech žáků. Škole byl přidělen lékař, takže se zlepšil i jejich zdravotní stav.⁶⁰

Dne 22. dubna manifestovalo žactvo líšeňských škol pro nový školský zákon. Průvod prošel Líšní a před budovou chlapecké obecné školy si poslechl projev. Nový školský zákon, který upravoval jednotné školství, byl

⁵⁹ ZŠ Holzova 5: Školní kronika chlapecké školy v Líšni

⁶⁰ Tamtéž

Ústavodárným národním shromážděním schválen. Místní školní rada byla přejmenována na místní školní radu pro obvod Brno-Líšeň. O prázdninách byla fasáda školy přemalována na světle šedou a v zahradě byla postavena část zdi, která byla zničena při bombardování.

Školní rok 1948/1949 byl prvním rokem jednotné školy podle nového školského zákona. Podle něj se bývalá škola obecná nazývala školou národní. Zavedení jednotné školy přineslo mnoho změn. Učitelstvu byly dány nové požadavky v technice školní práce i v administrativě. Byla organizována žákovská samospráva, zaváděny soutěže mezi třídami nebo s jinými školami. Důraz byl kladen na výzdobu tříd i chodeb.⁶¹

Dne 1. září se konala slavnost, které se účastnili rodiče, přátelé školy a zástupci úřadů. Ředitel školy zde pronesl řeč o významu nového školského zákona. Podle výnosu Zemské školní rady byli žáci rozděleni do pěti tříd postupných a třech poboček při I., II. a V. třídě. Do V.B bylo přesunuto dvacet jedna děvčat z dívčí národní školy. Všechny třídy byly umístěny ve školní budově národní školy chlapecké. Díky rodičovskému sdružení bylo na škole zřízeno pravidelné stravování.

Vyžadovalo se, aby každá škola navázala kontakt s některým závodem. Cílem bylo, aby žáci lépe poznali práci a život dělníků. Národní škola chlapecká získala za patrona Zbrojovku II. v Líšni. Do závodu byla uspořádána výprava žáků, která dělníkům zazpívala a přednesla básně. Naopak dělníci zase navštívili školní vyučování.⁶²

Po celý školní rok 1949/1950 bylo ve škole vyučováno v osmi třídách. Vyučování bylo plánováno na měsíce a týdny. Týdenní plány byly sestavovány v některých třídách za účasti žáků a poté byly vyvěšeny. Učitelé motivovali žáky k lepším výkonům například vedením grafů, na kterých mohli sledovat prospěch, nebo pořádáním výstav s nejlepšími slohovými pracemi a výkresy. Na škole byla založena pionýrská skupina, do které se přihlásilo 36 žáků. Pořádaly se také sběry odpadových hmot a léčivých bylin. Místní školní rada byla zrušena a nahrazena Osvětovou radou.

⁶¹ ZŠ Holzova 5: Školní kronika chlapecké školy v Líšni

⁶² Tamtéž

Od 1. dubna 1950 byl učitelstvu upraven příjem. Základní plat učitelů národních škol činil 4000Kčs, pak čtyři postupy po 500Kčs vždy po pěti letech. Byly zavedeny pedagogické odměny, odměny za přesčasy a ředitelům byly zvýšeny přídavky.⁶³

Další rok bylo ve školní budově umístěno celkem jedenáct tříd, z toho dvě třídy patřily národní škole dívčí. Učitelský sbor se scházel každý den v 7.30 hod ve sborovně. Každý týden sbor podnikal hospitaci u jednoho z učitelů a poté zhodnotil úroveň vedení výuky. Všichni členové sboru měli právo jít na hospitaci ke komukoliv. Jedna hodina týdně byla věnována novinkám ve školství, výchově a politice.⁶⁴

Od 1. února byl pro všechny školy vydán nový školní řád, který vymezoval práva a povinnosti učitelů a žáků. Také konkrétně rozlišil klasifikaci, která se zapisovala do žákovských knížek, které ke konci týdne podepisovali rodiče. Od druhého pololetí byla na národní dívčí škole zřízena družina určena pro děti, jejichž oba dva rodiče byli zaměstnaní. Dítě zde bylo pod stálým pedagogickým dohledem a mělo zde právo zůstat až do příchodu rodičů z práce. Jelikož se Zbrojovka II. v Líšni přestěhovala do Vsetína, musela si škola najít nového patrona. Tím se stal závod J. Švermy ve Slatině, kde žáci navštěvovali učňovskou školu závodu, dílny a slévárnu.

V roce 1951 byla škola přejmenována na 1. národní školu v Brně-Líšni a ulice Belcrediho, na které se nacházela, byla přejmenována na Pohankovu. Učitelé chodili do tříd patnáct minut před vyučováním a o přestávkách ji neopouštěli. Jednou týdně se scházeli ke společné hospitaci, po které následovala diskuze o kladech a záporech hodiny. Jednou za dva týdny se konala porada, na které se mluvilo o výchovných a vyučovacích problémech v konkrétních třídách. Žáci, kteří neprospívali, byli individuálně doučováni po vyučování.⁶⁵

V letech 1952-1954 neproběhly žádné výrazné změny oproti předcházejícímu období. Až na to, že v roce 1953 byla dosavadní 1. národní

⁶³ ZŠ Holzova 5: Školní kronika chlapecké školy v Líšni

⁶⁴ Tamtéž

⁶⁵ viz. Vzpomínky učitelky Heleny Valouškové (textová příloha č. 1)

škola přeměněna na osmiletou střední školu v Brně-Líšni, Pohankova 5. Žáci byli rozděleni do osmi postupných ročníků se třemi pobočkami při 2., 3., 4. třídě. To se nakonec projevilo jako nevyhovující. Proto došlo v roce 1955 k reorganizaci školství v Líšni. Byla opět vytvořena národní škola pro 1.-5. postupný ročník z bývalé osmileté školy na Šimáčkově ulici a dvě osmileté školy na Holzově a Pohankově ulici. Novým ředitelem byl jmenován Karel Meduna.⁶⁶

Při přebírání školy měla budova celkem devatenáct místností, z nichž bylo užíváno jedenáct k vyučování. Odpadové roury byly příliš úzké a poničeny korozí. Na dvoře byl starý dřevník a králíkárna, na zahradě přestálé ovocné stromy. Vyučovalo se dopoledne, jen v pondělí bylo ve všech třídách i odpolední vyučování. Tělesná výchova probíhala v přírodě, protože tělocvična byla zamořena houbou a oprava byla opět odsunuta.⁶⁷

Ve školním roce 1956/1957 bylo na škole čtrnáct učitelů, dva školníci a v zimě další síla na topení. Vyučovací hodina trvala 45 minut, přestávky 10 minut, kromě přestávky po druhé vyučovací hodině, která měla 15 minut. Ředitelna byla ve společné místnosti se sborovnou v prvním patře. Došlo k vyparketování všech jedenáct učeben. Úkolem třídního učitele bylo vedení třídní knihy a výkazů, záznamů o prospěchu, chování a charakteru žáků, vedení zdravotních záznamů a statistiky.

Pro všechny učitele, kteří nestudovali dálkově, KSČ organizovala školení ve skupině formou seminářů. Celkem se jich konalo sedm a probírala se tato témata:

1. Tři zdroje a tři součásti marxismu.
2. Dialektický a historický materialismus.
3. Zákonitost výrobních sil a výrobních vztahů.
4. Učení J. P. Pavlova.

⁶⁶ Školní kronika střední školy Pohankova: ZŠ Holzova 5

⁶⁷ Tamtéž

5. Psychologie charakteru dítěte.
6. Úloha lidových mas, strany a osobnosti v dějinách.
7. Komunistická mravnost a náboženství.⁶⁸

V dalším roce se žáci zúčastnili 122 akcí. Jednalo se o veřejná vystoupení a průvody, exkurze, soutěže, besedy, výlety atd. Také byli přítomni na akcích hospodářské pomoci republiky, při kterých se zemědělských prací účastnilo 196 žáků, kteří odpracovali 1540 hodin, dalších 120 žáků se zúčastnilo sběru mandelinky bramborové. V roce 1958 se stala patronem školy Závodní škola učňovská při Závodech kuličkových ložisek a traktorů a také Jednotné zemědělské družstvo v Líšni.⁶⁹

4.3 Události na Základní škole Holzova v letech 1945-1965

Školní rok 1945/1946 začal 3. září. Na základě výnosu městského školního výboru probíhalo vyučování ve čtyřech kmenových třídách a ve čtyřech pobočkách. Tímto výnosem byla prakticky oddělena měšťanská škola chlapecká v Líšni od měšťanské školy dívčí. Jelikož na dívčí škole nebyl v té době ustanoven ředitel, byly obě dvě školy vedeny pod společnou správou. Dívčí škole bylo také povoleno osm tříd. Ovšem na těchto 16 tříd zde bylo pouze 13 učitelů, také byl nedostatek učebních pomůcek. Třídy se proto musely spojovat a vyučování se zkracovalo. Od října byl na dívčí škole jmenován ředitelem František Pokorný a došlo tedy k samostatné samosprávě.⁷⁰

V tomto roce proběhla školská reforma, která prohlásila měšťanskou školu za rovnocennou s nižší střední školou. V každé třídě probíhala třikrát týdně výuka ruského jazyka. Všichni žáci odebírali časopis „Naše ruština.“

⁶⁸ ZŠ Holzova 5: Školní kronika chlapecké školy v Líšni

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ Kronika měšťanské školy v Líšni: ZŠ Holzova, str. 65

Učebny byly vyzdobeny obrazem prezidenta republiky a obrazem prezidenta T. G. Masaryka. Na chodbě visel seznam občanů, kteří padli za svobodu vlasti. Na školách byl zaveden „Týden dětské radosti“. Děti v tomto čase podnikaly různé výlety na hrady, výstavy apod. Koncem školního roku zavedlo město Brno i v Líšni instituci školního lékaře.

V lednu a únoru roku 1947 proběhly na škole uhelné prázdniny, během nichž byly žákům zadávány domácí úkoly. Postupně byly zakupovány nejnnutnější pomůcky. I učitelé si vyráběli některé pomůcky sami, například krabičky na minerály. Jelikož v budově působila škola dívčí i chlapecká, vyučování bylo týden dopolední a týden odpolední. Závazná týdenní povinnost pro učitele byla 24 hodin. Zameškané hodiny žáků, jejichž rodiče pracovali v zemědělství, byly omlouvány, pokud nebylo dostatek pracovních sil. Začaly se užívat i některé učebnice jako česká mluvnice, dějepis, zeměpis, časopis do ruštiny a došlo k rozšíření učebních pomůcek o mapy, geometrické modely, zeměpisné a dějepisné obrazy.⁷¹

Dne 22. dubna 1948 se konal průvod žáků a učitelů líšeňskými ulicemi. Slavili tím zákon o jednotné škole. V červnu byl před školou odhalen pomník T. G. Masaryka. Základy pro pomník vykopali a vybetonovali učitelé měšťanské školy. Celkový náklad na zhotovení a dopravu činil 109 396 Kčs.⁷²

V roce 1948/1949 přibýly pro učitele nové funkce jako například zástupce ředitele, vedoucí žakovské organizace, sociální referent, divadelní referent, důvěrník, referent pro volbu povolání, vedoucí práce na školní zahradě nebo branného cvičení atd. Vznikly doučovací skupiny pro žáky méně nadané. Ty byly zaměřeny na matematiku, český a ruský jazyk, fyziku a chemii. Také byly zřízeny dva zájmové kroužky, a to kroužek přírodopisný a pěvecký. Problémem stále zůstávalo nevyhovující topení a nedostatek pomůcek zejména pro přírodopis, fyziku a chemii.

V roce 1950 byla na škole založena pionýrská organizace. Oddíly byly vytvořeny ve všech třídách kromě jedné, kde již existovala jiná skupina. Zároveň byli všichni žáci členy Červeného kříže. V akci „květen měsíc

⁷¹ Kronika měšťanské školy v Líšni: ZŠ Holzova, str. 85

⁷² Tamtéž, str. 91

mládeže“ vyučovali na škole tři studenti gymnázia Brno-Křenová. Po pár hodinách hospitace a za pomoci učitelů byli připraveni na samostatné vedení hodiny. Od 1. dubna 1950 vyšel v platnost nový platový zákon.⁷³

V polovině měsíce června, roku 1951, byly vykonány ve IV. třídách střední školy závěrečné zkoušky. Zkouškám z politických a vědomostních znalostí se podrobilo 66 žáků. Z nich 19 uspělo s vyznamenáním, zbytek prospěl s úspěchem. Na závěrečné zkoušce byl přítomen i zástupce úřadu ochrany práce a sociální péče, který žáky začlenil do budoucího povolání. Na gymnázia byli doporučeni čtyři chlapci, na vyšší hospodářskou školu jeden chlapec, na vyšší elektrotechnickou školu dva chlapci atd. Zbytek byl zařazen do manuálních povolání. Žáci se také účastnili různých pracovních brigád, například sbírali léčivé byliny, sklízeli chmel nebo se účastnili prací na školní zahradě.

Ve školním roce 1951/1952 došlo k rozšíření zájmových kroužků o dílenský kroužek. Zakoupily se nejnütnější truhlářské a zámečnické nářadí. Žáci se tak pod vedením učitelů mohli seznámit s pracemi z oboru zpracování dřeva a železa. Mimo to vykonávali drobné údržbářské práce jako opravu lavic, zámků, vodovodů apod. Také zhotovili řadu úlů pro biologický výzkum čmeláků, který škola prováděla ve spolupráci s Vysokou školou zemědělskou v Brně.

Dne 1. března 1952 byla při škole založena sokolská družina, ve které si žáci doplňovali dovednosti z tělesné výchovy a mohli z ní pak získat Tyršův odznak zdatnosti. Družina cvičila ve dvou oddílech, v oddíle mladších chlapců 11-13 let a v oddíle starších chlapců 14-15 let. Z jejího popudu bylo uspořádáno utkání v košíkové, vystoupení gymnastů nebo soutěž v plavání a lehké atletice. Žákovská organizace se zase starala o styk s patronátním závodem, ve kterém několikrát uskutečnila brigádu. Také realizovala akce jako týden čistoty, vzorné docházky, zvýšeného sběru odpadových hmot, soutěž za nejlepší prospěch či kázeň.⁷⁴

Škola dívčí a chlapecká byly stále umístěny v jedné budově. Ředitelé

⁷³ Kronika měšťanské školy v Líšni: ZŠ Holzova, str. 109

⁷⁴ Tamtéž, str. 124

obou škol se dělili o společnou ředitelnu a učitelé se scházeli v jediné sborovně. Kabinety, ve kterých byly umístěny sbírky, byly rozděleny tak, že střední škola chlapecká pečovala o sbírky pro fyziku, chemii, tělesnou výchovu, dívčí o sbírky pro dějepis, zeměpis a přírodopis.

V dalším roce škola zahájila vyučování jako šestitřídní. Bylo zde celkem 260 žáků. Hned na začátku se řešila náboženská výchova. Rodiče, kteří chtěli, aby jejich dítě navštěvovalo tuto hodinu, museli podle předpisu podat přihlášku. Také byla provedena prověrka znalostí, která zjistila, co vše žáci přes prázdniny zapomněli. Proto bylo provedeno opakování učiva z minulých roků. I přesto propadalo v I. čtvrtletí 30% žáků. Díky doučování se tento počet v pololetí snížil asi na 10%.⁷⁵

Všichni žáci III. a IV. tříd prošli šestihodinovým kurzem protipožární ochrany. Podle předpisů se na konci roku konala závěrečná zkouška. Ta se skládala ze dvou částí, písemné a ústní. Písemná zkouška se dělala z českého jazyka a matematiky. Ústní také z českého jazyka a matematiky, ale dále pak z ruského jazyka a z jednoho volitelného předmětu.

Novým školským zákonem bylo v roce 1953/54 reorganizováno školství. Byla zavedena povinná osmiletá školní docházka. Tak vznikly osmileté střední školy nebo jedenáctileté střední školy. V Líšni vznikly tři osmileté střední školy a to 39. osmiletá střední škola na ulici Holzova, 40. osmiletá střední škola na ulici Pohankova a 41. osmiletá střední škola na ulici Šimáčkova.⁷⁶

Škola měla pouze dvanáct učeben, ve kterých se střídalo 13 tříd, učitelský sbor se neustále měnil, to vše narušovalo plynulý chod školy a zasahovalo do kvality výuky. Učitelé například byli nuceni převzít 48 týdenních hodin za dvě učitelky, které odešly na mateřskou dovolenou a za které nebyla dána náhrada. Díky příspěvkům od sdružení rodičů a přátel škol získala škola různé knihy a mohla si tak lépe vybavit kabinety a knihovny. Na opravy map a na učební pomůcky bylo věnováno 979 Kčs. Kromě těchto finančních podpor, rodiče pracovali na výkopu vodovodu, na

⁷⁵ Školní kronika měšťanské školy v Líšni: ZŠ Holzova 5, str. 130

⁷⁶ Tamtéž, str. 135

který byla škola napojena roku 1955.

V roce 1956 bylo kvůli zimě šest týdnů omezené vyučování. Také došlo k mnohým opravám budovy, všechna okna byla natřena a tělocvična obložena dřevem. Tyto práce byly prováděny během školního roku a to po dobu třech měsíců. V roce 1957/58 navštěvovalo školu 445 žáků, kteří měli k dispozici třináct tříd, a věnovalo se jim patnáct učitelů. Patron školy, Výzkumný ústav valivých ložisek, zajišťoval materiály pro vyučování dílen (dřevo, plech, drát). Byly vymalovány učebny, kabinety, ředitelna a opraveny chodby a vodovodní zařízení. O prázdninách byl vyměněn kotel ústředního topení za větší a kvalitnější.⁷⁷

Nový školní rok 1959/60 byl zahájen 1. září na osmileté střední škole na Pohankově ulici, jelikož škola na Holzově ulici sloužila jako ubytovna pro návštěvníky brněnských veletrhů. Vyučování tedy muselo být upraveno a omezeno. Nedostatek učeben bylo řešeno tak, že každý den střídavě pracovaly dvě třídy v JZD v Líšni nebo v Podolí. Hlavními úkoly tohoto roku bylo dosáhnout vydatnější pomoci žáků na údržbě, na zahradě, více propojit vyučování s prací v laboratoři a dílnou. Dále pak zlepšit prospěch slabších žáků a vést je k samostatné práci.

Pro splnění těchto úkolů byla škola rozdělena na nižším stupni do pěti tříd se 172 žáky, na vyšším stupni do devíti tříd s 292 žáky, tj. celkem čtrnáct tříd s 464 žáky. Na konci školního roku bylo vládou rozhodnuto, že žáci dostanou všechny učebnice a školní potřeby zdarma. Zato odevzdali žáci své knihy škole, z kterých byl vytvořen fond učebnic, kterým škola disponovala v dalším roce.⁷⁸

Každá učebnice byla opatřena předtiskem, do něhož učitel zapsal kategorii podle zachovalosti učebnice od I. do III. stupně, dále školní rok a žák se do příslušné kolonky podepsal. Na konci roku se pak mohlo posoudit, jak žák s knihou zacházel, a v případě, že ji poškodil nebo zničil, byla mu uložena peněžitá náhrada. Školní rok 1960/61 byl sice zahájen 1. září zde, ale vyučovalo se pouze do 7. září. Od 8. září do 24. září došlo

⁷⁷ Školní kronika měšťanské školy v Líšni: ZŠ Holzova 5, str. str. 149

⁷⁸ Tamtéž, str. 153

kvůli brněnským veletrhům opět k přesunu na Pohankovu ulici, kde se vyučovalo při zkráceném vyučování střídavě s osmiletou střední školou na Pohankově 5. Od 1. ledna 1961 byl název „Osmiletá střední škola“ změněn na „Základní škola devítiletá“. I družina mládeže změnila své jméno na „školní družina“.⁷⁹

Období mezi léty 1962-1965 se vyznačovala zejména činností pionýrské organizace, která se starala o zlepšení a udržení prospěchu, dbala na dodržování pořádku a pečovala o knihy a učebnice. Ve školní družině pomáhali vychovatelé žákům s plněním domácích úkolů a vedli dramatický kroužek. Kromě tohoto kroužku byl pro žáky vyšších tříd vytvořen přírodopisný kroužek, který vedly dvě studentky přírodovědecké fakulty. Do prvních tříd byly zakoupeny lavice a šest stolů do dílny. Patronem školy byl Středomoravský dřevařský podnik, který ji zásoboval odpadovým dřevem.⁸⁰

5 Období let 1965-1989

V roce 1968 došlo k určitému uvolnění a k reformám. Sdělovací prostředky jako Literární noviny, Rudé právo a Reportér přestaly respektovat cenzuru. Obnovovaly se kulturní a zájmové organizace jako byl Sokol. Církev prosazovala svobodu náboženského vyznání a usilovala o odstranění státní kontroly církví. Reformní požadavky byly obsaženy v Akčním programu KSČ a měly zajistit demokratický volební systém, politická a občanská práva občanů. Vedoucí úloha KSČ měla být ovšem zachována.

Obrodný proces v Československu již od počátku roku 1968 čelil kritice ze strany socialistických zemí, především pak SSSR. Vedení těchto států sledovalo se znepokojením postupnou změnu poměrů v Československu. Nakonec bylo rozhodnuto, že jediným řešením, jak zastavit probíhající změny v Československu bude jeho obsazení.⁸¹

⁷⁹ Školní kronika měšťanské školy v Líšni: ZŠ Holzova 5, str. 158

⁸⁰ Tamtéž, str. 166

⁸¹ Fišer Rudolf - Harna Josef. *Dějiny českých zemí II*. Praha: Fortuna, 1998, str. 231

V noci z 20. na 21. srpna 1968 začala zabírat vojska Varšavské smlouvy československé území. Československá delegace jednající v Moskvě byla pod nátlakem donucena podepsat moskevský protokol. Měly být zrušeny organizace, které vznikly během obrodného procesu, zavedena kontrola nad sdělovacími prostředky a posílena pozice Bezpečnosti a armády. Dalším ústupkem bylo uzavření smlouvy o dočasném pobytu sovětských vojsk. Termín „dočasný“ v ní nebyl nijak upřesněn, takže ve skutečnosti šlo o legalizaci časově neomezené okupace země. Bylo to období normalizace, ve kterém SSSR zasahovala do vnitřní politiky ČSSR a byla proti reformní politice.

Dne 27. října 1968 byl přijat zákon o federativním uspořádání Československa. Došlo ke změně názvu státu na Československá socialistická republika. V roce 1977 bylo vydáno Prohlášení Charty 77. Byl to dokument, který vybízel vládu, aby dodržovala lidská práva a neporušovala tak své mezinárodní závazky.

Dne 17. listopadu 1989 (den 50. výročí popravy devíti českých představitelů studentského hnutí a uzavření vysokých škol) se konala v Praze demonstrace vysokoškoláků, která byla tvrdě potlačena. Na to reagovala veřejnost písemnými protesty a žádala o vyšetření tohoto policejního zásahu. V neděli 19. listopadu 1989 se vytvořilo ze zástupců řady disidentských i profesních organizací Občanské fórum, které vyzvalo vládu a vedení KSČ k rozhovoru. Na Slovensku se zase opoziční hnutí seskupilo pod názvem Veřejnost proti násilí. Mimoto se konaly protestní akce a stávky na celém území.

První ústavní změnou bylo zrušení vedoucí úlohy KSČ ve společnosti. Gustav Husák odstoupil z funkce prezidenta a byla jmenována „vláda národního porozumění“ v čele s Mariánem Čalfou. Dne 29. prosince 1989 byl zvolen Václav Havel prezidentem republiky.⁸²

⁸² Fišer Rudolf - Harna Josef. *Dějiny českých zemí II*. Praha: Fortuna, 1998, str. 255

5.1 Vývoj školství a pedagogiky v Československu v letech 1965-1989

Rozvoj vědy a techniky vedl k přehodnocení dosavadních pedagogických metod. Na XIV. i XV. sjezdu KSČ byly tedy projednávány otázky výchovy a vzdělávání. Dále pak byly rozpracovány na zasedání ÚV KSČ v červenci 1973. Na základě této schůze byl vypracován dokument s názvem „Projekt dalšího rozvoje československé výchovně vzdělávací soustavy“.

Jednalo se dlouhodobý program rozvoje výchovy a vzdělávání u nás, který měl zabezpečit prohlubování demokracie a modernizaci výchovně vzdělávacího systému a tím zvednout úroveň vzdělání všech obyvatel. Podle projektu mělo dojít k reorganizaci učňovského školství, a to zřízením středních odborných učilišť.⁸³

Dne 4. června 1976 byl na dalším shromáždění ÚV KSČ schválen dokument s názvem „Další rozvoj československé výchovně vzdělávací soustavy“. Jednalo se o nové dlouhodobé úkoly rozvoje školství. Dokument zdůrazňoval nutnost všestranného rozvoje a vedení studentů k samostatnosti. K osvojení těchto dovedností měla posloužit dobrá znalost marxisticko-leninské teorie. V roce 1984 byl vydán zákon o soustavě základních a středních škol. Jím byla zavedena desetiletá povinná školní docházka a I. stupeň byl postupně zkrácen z původních pěti roků na čtyři roky.⁸⁴

5.2 Události na Základní škole Pohankova v letech 1965-1989

Pro přípravu školního roku 1965/66 byly školám dodány magnetofonové pásky s náměty pro práci škol. Nahrávky řešily polo odborné vyučování, prohloubení práce v metodických zařízeních školy nebo

⁸³ Štverák Vladimír. *Dějiny pedagogiky II. díl*. Praha, Univerzita Karlova, 1981. str. 315

⁸⁴ Somr Miroslav a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství, 1987. str. 313

opakování a vstupní prověrky na počátku školního roku. Sešla se tedy pedagogická rada, která se zabývala promýšlením těchto úkolů spojených s hodnocením žáků, s rozvíjením talentů, systémem plánování práce v metodickém zařízení školy.⁸⁵

Ve škole bylo umístěno sedmnáct tříd a školní družina. Pedagogický sbor tvořilo 25 pracovníků. V budově na Šimáčkově bylo umístěno devět tříd 1.-5. postupného ročníku. Střídavé vyučování probíhalo ve čtvrtých a pátých třídách. Odpolední výuka byla vždy ve dvou třídách a měnilo se to po čtyřech týdnech. Tělesná výchova pro 1.-4. třídy se konala na ulici Šimáčkova, pro 5. třídy a děvčata 6. - 9. tříd na ulici Holzova a pro chlapce 6.-9. tříd v tělocvičně Spartaku. Doučovací skupiny pracovaly v 5. až 9. třídách po celý rok. Jelikož bylo povoleno pouze 5 hodin doučování týdně, byly placené hodiny přidělovány střídavě učitelům 5. tříd a vyučujícím matematiky a českého jazyka.⁸⁶

Práce pionýrské organizace byla organizována pro 1.-5. třídy oddílech a pro 6.-8. třídy prostřednictvím zájmových kroužků. Byl zde dramatický, rybářský, taneční, fotografický kroužek a také kroužek gymnastiky. V tomto roce byly zřízeny nepovinné předměty jako německý jazyk, sborový zpěv a výtvarná výchova. Nábor žáků do upřednostňovaných povolání byl řízen a prováděn výchovnou poradkyní a ředitelem školy ve spolupráci s třídními učiteli. Pro představu uvedu přehled náboru do preferovaných povolání:

Povolání:	Plán:	Plnění:
Hornictví	2	1
Hutnictví	1	0
Stavebnictví	6	11
Zemědělství	1	3

⁸⁵ Školní kronika střední školy Pohankova: ZŠ Holzova 5

⁸⁶ Tamtéž

Z toho nám vychází, že úspěšně se podařilo splnit nábor do odvětví stavebnictví a zemědělství, zato hornictví, hutnictví a doprava byly problémem.⁸⁷

V dalším školním roce přibýly úkoly zkvalitnit vyučování matematiky, českého jazyka, věnovat se zejména čtení, slohu a zvýraznit výchovnou práci třídního učitele. Škola měla patnáct tříd a dvacet dva pedagogických pracovníků. V budově na Šimáčkově ulici byly umístěny třídy 1., 2., 3., 5. třída a školní družina. V budově na Pohankově ulici byla třída 4. a třídy 6.-9. Střídavé vyučování bylo zrušeno. Tělesná výchova se vyučovala v 1.-3. třídách na Šimáčkově ulici, 4.-9. třídy cvičily v tělocvičně na škole Holzova a TJ Spartak.⁸⁸

V roce 1967 se počet tříd snížil na čtrnáct. Byl zaveden jedenáctidenní vyučovací cyklus s jednou volnou sobotou. Odpolední vyučování bylo zavedeno v pondělí a ve čtvrtek. V ostatní dny, probíhalo odpoledne vyučování nepovinných předmětů.

Školní rok 1968/69 byl poznamenán politickými událostmi, jejímž důsledkem byl vstup vojsk Varšavské smlouvy na naše území. Byl zaveden pětidenní vyučovací týden. Celkem školu navštěvovalo 426 žáků. Na I. stupni (1. - 5.) bylo v 8 třídách 221 žáků, na II. stupni (6. - 9.) bylo 205 žáků. Veškerá činnost školní družiny se opírala o program, který byl obsažen v příručce „Rok ve školní družině“. Činnost byla zaměřena na sportovně rekreační, výchovnou a vzdělávací. Na škole došlo k mnoha změnám. Učebny a kabinety byly opatřeny novými štítky, byla vybudována jazyková učebna s magnetofony a sluchátky, do kabinetu ruského jazyka a zeměpisu byly opatřeny nové židle a došlo k zakoupení mnoha pomůcek.

Na počátku roku 1970 měli učitelé stanovené za cíl seznámit žáky s historií vzniku a rozvoje KSČ, zvláště pak s historií místní organizace KSČ v Líšni. K tomuto účelu byly získány paměti a materiály od členů strany. Tyto prameny byly zpracovány redakční skupinou a od března do května vysílány

⁸⁷ Školní kronika střední školy Pohankova: ZŠ Holzova 5

⁸⁸ Tamtéž

školním rozhlasem. Také byly na škole provedeny politické pohovory se všemi učiteli a vychovatelkami.⁸⁹ Současně se prováděly stranické pohovory s učiteli, kteří byli ve straně. Ze sedmi členů strany bylo u šesti učitelů zrušeno členství.

Jinak prověřovací komise konstatovala, že učitelé i vychovatelky na škole Pohankova vykonávají pedagogickou práci úspěšně. Jen u jedné učitelky komise doporučila, aby nejpozději do jednoho roku pohovor zopakovala. V dubnu 1971 se celá škola zúčastnila pracovní brigády, při níž bylo upraveno okolí školy a obce.⁹⁰

Ve dnech 26.-27. listopadu 1971 proběhly ve škole na ulici Šimáčkova a Holzova místní volby. Na výzdobě volebních místností se podíleli i žáci. O polovinu klesl počet žáků, kteří navštěvovali náboženství, a také se snížilo záškoláctví. Byla založena pionýrská skupina, ruský klub, rozšířilo se dopisování se sovětskými pionýry a žáci se zúčastnili mnoha soutěží a brigád.

Od začátku školního roku 1972/73 probíhaly na škole početné stavební práce. Od přízemí až do druhého poschodí byla položena nová dlažba a nainstalováno ústřední plynové topení. Škola měla 16 tříd a čtyři oddělení školní družiny po 25 žácích. Odpolední vyučování probíhalo v pondělí a ve čtvrtek. Nižší stupeň měl 10 tříd, vyšší stupeň 6 tříd. Celkem bylo na škole 393 žáků. Dne 12. října 1974 se začalo topit novým ústředním topením.⁹¹

Výchovná práce ve školním roce 1975/76 spočívala v plnění úkolů vyplývajících ze závěrů XIV. sjezdu KSČ a z následujících shromáždění ÚV KSČ v roce 1973 a 1974. Hlavními úkoly bylo vychovat vzdělané, tělesně zdatné a pracovitě občany. Výchovná poradkyně si vedla evidenci žáků, kteří měli problém s chováním a prospěchem. Podklady pro své záznamy získávala prostřednictvím třídních učitelů a ostatních vyučujících. Naléhavé případy byly po dohodě s vedením školy odeslány k vyšetření na

⁸⁹ Školní kronika střední školy Pohankova: ZŠ Holzova 5

⁹⁰ viz. Vzpomínky učitelky Heleny Valouškové (textová příloha č. 1)

⁹¹ Školní kronika střední školy Pohankova: ZŠ Holzova 5

Psychologicko-výchovnou kliniku. Pro žáky byly vybudovány nové šatny a do suterénu byla přemístěna dílna. Podlaha, i na škole Šimáčková, byla pokryta linoleem a na schody byla z bezpečnostních důvodů přidělána guma. Pro školní družinu byl získán potřebný nábytek, koberce, záclony a různé hry.

Stejně jako v minulém roce bylo i ve školním roce 1977/78 na škole třináct tříd. Podle nových příruček byly v 1. a 2. postupném ročníku změněny metody výuky. Například se četlo ve skupinách a žáci byli vedeni k zálibě knih a časopisů. Pedagogičtí pracovníci školy se jako v minulých letech zavázali k brigádám. Při opravách pomůcek odpracovali 56 hodin, při plnění volebního programu 200 hodin a při zavádění nových metod výuky 172 hodin.⁹²

Během školního roku 1979/80 se zřizovalo v budově na Šimáčkově ulici ústřední topení. V roce 1980 se žáci zapojili do nácviku na spartakiádu. Žákovská samospráva se aktivně podílela na chodu školy. Starala se o čistotu ve třídách, o šatny, nástěnky a podílela se na výzdobě školy a vánočních besídkách.

Rok 1980/81 zahájila škola s třinácti třídami. Byl zde dostatek učeben, proto se vyučovalo pouze v jedné směně. Odpolední vyučování bylo zavedeno ve 2. až 4. třídě v pondělí a v 5. až 9. třídě v pondělí a ve čtvrtek. Některé nepovinné předměty byly vyučovány v úterý odpoledne. Nižší stupeň měl 7 tříd, z nichž 4 (první a druhé) byly umístěny v budově na Šimáčkově ulici. Tělesné výchově byli žáci 1. až 4. třídy vyučováni v provizorní tělocvičně v budově na Šimáčkově ulici, ostatní v tělocvičně Spartaku v Líšni.

Pedagogický sbor měl čtrnáct učitelů a čtyři vychovatele školní družiny.⁹³ Byla provedena úprava školy. V učebnách, ve sborovně a v kabinetu fyziky bylo položeno linoleum. Schody na chodbách byly pokryty gumou a v přízemí obloženy stěny. V budově na Šimáčkově ulici byly schody také pokryty gumou a v říjnu 1980 se začalo vytápět ústředním topením. V obou budovách byly televize, nové gramofony, magnetofony, magnetické tabule, nové skříně a pomůcky.

⁹² Školní kronika střední školy Pohankova: ZŠ Holzova 5

⁹³ Tamtéž

Od roku 1982 se všechny školy ve staré Líšni spojily v jeden celek. Základní škola Holzova měla teď tři budovy - Holzova 1, Pohankova 5 a Šimáčkova 1 a dvě školní jídelny Trnkova 81 a Šimáčkova 1.

5.3 Události na Základní škole Holzova v letech 1965-1989

Hlavní úkoly stanovené Ministerstvem školství pro školní rok 1965/66 bylo diferencované vyučování a zavedení polooborného vyučování v 1.-5. třídách. Od druhého pololetí byl uskutečněn přechod 6.-9. tříd do odborných učeben, které byly zařízeny pro výuku fyziky, hudební výchovy, geometrie, přírodopisu a chemie. Sloučením dvou osmých tříd vznikla jedna devátá třída a část žáků přešla na Pohankovu. Toto sloučení bylo provedeno v důsledku úspor mzdových fondů a značně snížilo kvalitu výuky, jelikož bylo v deváté třídě 38 žáků. Dne 1. dubna 1966 došlo k úpravě učitelských platů. Nejvyšší plat učitelů 6.-9. tříd činil 2100Kčs, pokud zastávali funkci i třídního učitele, plat činil 2140Kčs.⁹⁴

Vyučování ve školním roce 1967/68 bylo zahájeno dne 4. září. Rozhodnutím Ministerstva školství byla zavedena jedna volná sobota za 14 dní. Jedenáctidenní vyučovací cyklus s jednou volnou sobotou přinesl snížení učitelských úvazků o dvě hodiny a také odpolední vyučování 6.-9. tříd. Doučování a nepovinné předměty se přesunuly na odpoledne. V pondělí se vyučovalo čtyři hodiny dopoledne a dvě až tři odpoledne, stejně tak tomu bylo i ve středu.

Mezi nepovinnými předměty, které žáci mohli navštěvovat, byly německý jazyk, sportovní hry a sborový zpěv. Od dalšího roku pak byla každá sobota volná a došlo k přestavbě ředitelského bytu na učebnu. Byly opraveny záchody a elektrický rozvod. Od pololetí byly 9. třídy rozděleny na třídu studijní a praktickou.⁹⁵

⁹⁴ Kronika měšťanské školy v Líšni: ZŠ Holzova 5, str. 189

⁹⁵ Tamtéž, str. 194

Na počátku školního roku 1970/71 byly konány se všemi pedagogickými pracovníky služebně-politické pohovory, na jejichž základě byl komisi učitelský sbor schválen. K nepovinným předmětům přibyla chemie a přírodopis. V roce 1971 vešla v platnost Organizační směrnice a Pracovní řád pro učitele. Výchovní pracovníci museli složit pracovní a služební učitelský slib. Konalo se mnoho akcí, které byly politicky, kulturně nebo sportovně založeny. Jednalo se například o úpravu volební místnosti, návštěvu kina, výstavy a besedy v knihovně Jiřího Mahena nebo o uspořádání lyžařského výcvikového zájezdu.⁹⁶

V roce 1973 došlo ke změně vyučovacích hodin. Občanská výchova byla vyučována jednu hodinu týdně v 6.-9. třídách. Brannou výchovu měly v prvním pololetí 6.-8. třída, ve druhém pololetí sedmé třídy. Dříve se vyučovalo občanské a branné výchově střídavě v šestých a sedmých třídách. Došlo k dokončení asfaltového chodníku před školou. Patronem školy byla železniční stanice v Maloměřicích.⁹⁷

Roky 1974 až 1976 probíhaly bez větších změn. Na počest 30. výročí osvobození se konal lampionový průvod, školní besídka a přehlídka spartakiádních skladeb žáků. Žákovská samospráva informovala rozhlasem každých čtrnáct dní žáky o dění ve škole. V rámci národních směn odpracovali učitelé a žáci 1108 brigádnických hodin a na kulturních brigádách 320 hodin.

Roky 1977-1981 byly v kronice zachyceny jen zběžně. Byly do ní zapsány zejména počty žáků v jednotlivých třídách, školní akce, soutěže a vždy zde byla poznámka o tom, že škola pokračuje v plnění úkolů a závěrů XV. později XVI. sjezdu KSČ.

Ovšem školní rok 1982/83 přinesl mnoho změn. Došlo ke sloučení škol Pohankova a Holzova se společným názvem Holzova. Ředitelem spojených škol se stal Jan Šoupal. Na Šimáčkově ulici byly první třídy, školní družina, kuchyň s jídelnou pro žáky 1.-4. tříd. Na Pohankově ulici byly umístěny 2.-4. třídy. Na Holzově ulici byl 5.-8. ročník a ředitelství školy a na

⁹⁶ Kronika měšťanské školy v Líšni: ZŠ Holzova 5, str. 205

⁹⁷ Tamtéž, str. 208

Trnkově ulici školní kuchyň a jídelna pro žáky druhého stupně. V čele školy stál ředitel, jeho zástupce pro I. stupeň a další pro II. stupeň. Do školy v tomto roce chodilo celkem 687 žáků. Pionýři a ostatní žáci si dopisovali se sovětskými námořníky, vojáky a pionýry.⁹⁸

V dalším roce zůstává organizace školy i počet žáků stejný. Výbor SRPŠ realizoval brigády na úpravu zahrady na Šimáčkově ulici a na budování školní jídelny pro družinu. Rok 1984/85 byl zahájen 1. září. Předcházel mu přípravný týden, ve kterém si všichni pedagogové přečetli referát ministra školství „Vzdělání velké bohatství naší společnosti.“ Žáci se zúčastnili mnoha soutěží jako Mladý historik, Brněnský drak, Olympiáda v ruském či českém jazyku atd. Pro pracovní výchovu byla zakoupena pásová pila.

Začátkem měsíce května byla zahájena oprava elektro a vodoinstalace. Druhý stupeň zahájil pravidelnou výuku na Pohankově a Šimáčkově ulici. Oprava byla dokončena další školní rok v listopadu. Pionýři se zapojili do veřejně prospěšné činnosti. Vysazovali stromky, sbírali odpadové hmoty a léčivé byliny.⁹⁹

Ve školním roce 1987/88 se žáci vyššího stupně zúčastnili slavnostního shromáždění, odkud byla poslána petice, ve které se studenti a učitelé zavazovali ke sběru papíru, léčivých bylin, k odpracování 2400 brigádnických hodin a ke svědomité práci ve škole. Petice byla směřována k účastníkům ženevské konference a jejím cílem bylo dosáhnout odzbrojení. V roce 1989 se začalo jednat o přístavbě školy. Mělo dojít ke zřízení kanalizace, plynofikace a k výstavbě druhého křídla školy.

⁹⁸ Kronika měšťanské školy v Líšni: ZŠ Holzova 5, str. 248

⁹⁹ Tamtéž, str. 264

6 Přehled významných událostí vývoje školy od roku 1989 až po současnost

Ve školním roce 1989/90 byl jmenován novým ředitelem školy Miroslav Přikryl. V dalším roce došlo k podstatným personálním a organizačním změnám. Ředitelem se stal Rudolf Purkert. Od září se žáci 5. a 6. tříd povinně učili německý nebo anglický jazyk. Ruský jazyk se učil ve dvou třídách a jeho učitelé se mohli přihlásit na rekvalifikační kurz anglického nebo německého jazyka.¹⁰⁰

Ve školním roce 1991/92 byla v budově na Holzove vybudována nová střecha, okapy a vyměněna okna a vstupní dveře. Od října 1992 probíhalo na Obecním úřadě v Líšni jednání o přístavbě školy na Holzove. Měla zde být vybudována tělocvična, školní jídelna s kuchyní, kabinety, kanceláře, sborovna, ředitelna, další učebny a možná i bazén. Dne 18. prosince byla dokončena stavba kanalizace.

Přístavba druhého křídla byla započata v roce 1993. Stavbu financoval magistrát města Brna. Učitelé se zúčastnili 5 lekcí školení, které je mělo připravit na práci s počítači. Měli také besedu na téma problematiky výuky dětí s vývojovými vadami. Od roku 1994 došlo k rozšíření výuky anglického a německého jazyka od třetích tříd. Pro zájemce z 1. tříd byl anglický jazyk vyučován ve středu odpoledne. Vždy každý druhý čtvrtek v měsíci do školy docházel zástupce pedagogicko-psychologické poradny a sledoval problematické žáky.¹⁰¹

V září roku 1995 byla slavnostně otevřena nová část budovy. Učebny a kabinety zde byly prostorné, dobře osvětlené a moderně vybavené. Zbývalo ještě dokončit kuchyň, dvě tělocvičny a plavecký bazén, který by využívala i široká veřejnost. Tyto úpravy měly podle plánu skončit v březnu nebo v dubnu dalšího roku.

V současné době je ZŠ Holzova úplnou školou s devíti postupnými

¹⁰⁰ Kronika měšťanské školy v Líšni: ZŠ Holzova 5

¹⁰¹ Tamtéž

ročníky. Vyučování probíhá ve dvou budovách. Na ulici Pohankova je umístěn 1. až 3. ročník I. stupně, oddělení družiny, výdejna stravy, ředitelna zástupce ředitele, kabinety, keramická dílna, byt školníka a k dispozici je i zahrada. V budově na ulici Holzova je pak 4. až 9. ročník, ředitelství, kanceláře, tělocvičny, hřiště s umělým povrchem a školní jídelna. Školu navštěvují nejen děti z Líšně a blízkého okolí ale i děti z Obřan, Židenic nebo Maloměřic. Celkem do školy dochází 467 žáků, kteří jsou rozděleni do 21 tříd, a stará se o ně 38 pedagogických pracovníků.¹⁰²

Škola je zaměřena na výuku cizích jazyků, výpočetní techniky a sportovní výchovu. Snaží se vytvářet podmínky pro žáky se specifickými potřebami. Žákům jsou v budově školy Holzova k dispozici specializované učebny cizích jazyků, hudební a výtvarné výchovy, domácích prací, přírodopisu, fyziky, laboratoř, keramická dílna a výtah.

¹⁰² Základní škola Holzova 1 Brno [on line], [cit. 2011- 03-08]. Dostupné na WWW: <http://www.zsholzova.cz/dok.php>

Závěr

První zmínka o školství v Líšni pochází z roku 1662. Tehdy se jednalo o farní školu, kterou navštěvovaly i děti z blízkého okolí. Jelikož bylo na škole málo místa a tedy i málo tříd, daroval hrabě Egbert Belcredi pozemek k výstavbě klášterní školy dívčí, která byla otevřena v roce 1863, a vedli ji řádové sestry. O něco později byla postavena i obecná chlapecká škola na dnešní ulici Pohankova. V roce 1932 zde došlo k vybudování druhého patra.

V době německé okupace byla klášterní škola uzavřena a použita jako ubytovna pro vojáky. I přestože zde byla výuka nakonec obnovena, řádové sestry byly nuceny odejít a nahradili je učitelé. I chlapecká škola byla po určitou dobu zabrána vojáky. Nakonec došlo v roce 1943/44 ke sloučení obou škol, důvodem bylo zrušení dívčí klášterní školy. Nakonec bylo zrušeno vyučování úplně.

Po osvobození dne 25. 5. 1945 bylo vyučování slavnostně zahájeno. Do školních osnov přibyl ruský jazyk, politická výchova, výtvarná a technická výchova. V roce 1948 byl vydán zákon, který formoval jednotné školství. Povinná školní docházka začínala v 6 a končila v 15 letech. Od roku 1969 trvala osm let.

Měšťanská škola se začala stavět v roce 1935. Již před tím byl založen fond, do kterého se ukládaly peníze, které měly být použity na stavbu. K ní došlo až v roce 1935 a o rok později byla škola slavnostně otevřena. Rozšíření budovy o druhé křídlo bylo dokončeno až v roce 1995.

Svou práci začínám od období první republiky, kdy došlo jak v pedagogice, tak i v životě škol k zásadnímu posunu. Můžeme sledovat, jak se s událostmi po válce vyrovnávali samotní učitelé a vedení školy, jak postupně došlo k obnově školství v Líšni. Podrobnější popis vývoje pak končí obdobím 1965-1989, které považuji za důležité zejména z toho důvodu, že došlo ke spojení škol ve staré Líšni v jeden celek. Základní škola Holzova měla teď tři budovy - Holzova 1, Pohankova 5 a Šimáčkova 1 a dvě školní jídelny Trnkova 81 a Šimáčkova 1.

Seznam pramenů a literatury

Prameny:

- Školní kronika chlapecké školy v Líšni
- Školní kronika střední školy Pohankova
- Kronika měšťanské školy v Líšni
- Kronika měšťanské školy v Líšni: Archiv města Brna, fond M 118
- Vzpomínky učitelky Heleny Valouškové [archiv autora]

Literatura:

- Belcredi, Jiřina - Belcredi, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl*. Brno: Jiřina a Ludvík Belcredi, 2006, 240 s. ISBN 980-239-7591-9.
- Doležal Jiří. *Česká kultura za protektorátu*. Praha: Národní filmový archiv, 1996, 284 s. ISBN 80-7004-085-8.
- Fišer Rudolf - Harna Josef. *Dějiny českých zemí II*. Praha: Fortuna, 1998, 279 s. ISBN 80-7168-521-6.
- Kovaříček Václav. *Materiály k dějinám pedagogiky*. Olomouc: rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1983, s. 149
- Krafl Pavel, Altman Karel. *Ves Leštno za městečko vysazovali ráčíme*. Brno: Statutární město Brno, městská část Brno - Líšeň, 2009, 269 s. ISBN 978-80-254-4860-1.
- Kuča, Karel. *Brno: vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Praha: Baset, 2000. 648 s. ISBN 80-86223-11-6.
- Schelle Karel a kol. *Protektorát Čechy a Morava - Jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin (vybrané problémy)*. Brno, Key, 2010. 139 s. ISBN 978-80-904522-0-6.

- Somr Miroslav a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 359 s.
- Štverák Vladimír. *Dějiny pedagogiky II. díl*. Praha: Univerzita Karlova, 1981. 307 s.
- Uhlíř B. Jan - Kaplan Jan. *Praha ve stínu hákového kříže*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2005, 199 s.

Internetové zdroje:

- Výletník [on line], [cit. 2011- 03-08]. Dostupné na WWW: <http://www.vyletnik.cz/mesta-a-obce/jizni-morava/brno-a-okoli/6152-lisen/>
- Základní škola Holzova 1 Brno [on line], [cit. 2011- 03-08]. Dostupné na WWW: <http://www.zsholzova.cz/dok.php>

Seznam příloh

A. OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Příloha 1 - Chlapecká škola po nástavbě 2. patra

Příloha 2 - Masarykova měšťanská škola po dokončení

Příloha 3 - ZŠ Pohankova v současnosti

Příloha 4 - ZŠ Holzova v současnosti

B. TEXTOVÉ PŘÍLOHY

Příloha 1 - Vzpomínky učitelky Heleny Valouškové

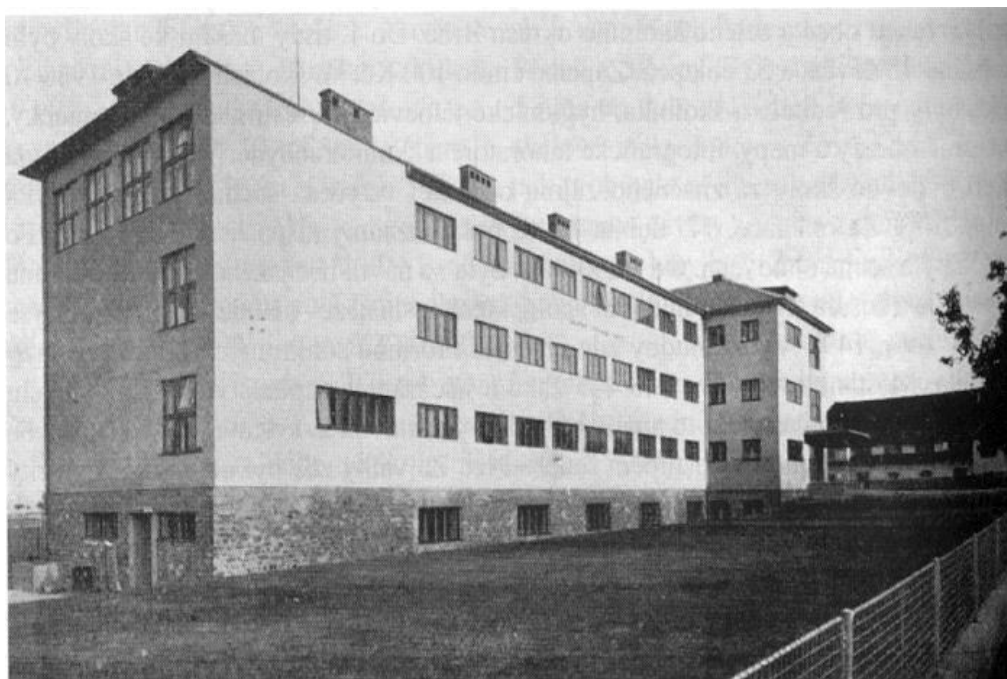
A. OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Příloha 1 - Chlapecká škola po nástavbě 2. patra

Belcredi, Jiřina - Belcredi, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl*. Brno: Jiřina a Ludvík Belcredi, 2006. str. 175

Příloha 2 - Masarykova měšťanská škola po dokončení

Belcredi, Jiřina - Belcredi, Ludvík. *Svatý Jan to vše viděl*. Brno: Jiřina a Ludvík Belcredi, 2006. str. 178

Příloha 3 - ZŠ Pohankova v současnosti

http://www.zsholzova.cz/foto_zobraz.php?g=fotogalerie_Pohankova&f=Pohankova_vstup2.jpg&b=foto_Pohankova.php&m=foto

Příloha 4 - ZŠ Holzova v současnosti

http://www.zsholzova.cz/foto_zobraz.php?g=fotogalerie_skola&f=foto_skola_2.jpg&b=foto_skola.php&m=foto

B. TEXTOVÉ PŘÍLOHY

Příloha 1 - Vzpomínky učitelky Heleny Valouškové zaznamenané dne 4. dubna 2011

Listopad 1947 byl měsícem československo-sovětského přátelství. Na nástěnkách musely viset sovětské praporky. Ve stejném měsíci se také konaly oslavy Velké říjnové socialistické revoluce. Všichni žáci šli na film. Žáci I. stupně na ruskou pohádku a žáci II. stupně na film s budovatelskou tematikou. Večer se konal lampionový průvod.

...

V době adventu se ve školách nesmělo mluvit o Mikuláši, čertech, andělech ani o Ježíšovi. Důvodem byly požadavky ateistické výchovy. I práce třídního učitele byla posuzována podle toho, kolik dětí se na začátku školního roku přihlásilo do náboženství. Takové děti se vždy našli. Jenomže tehdejší ředitel chtěl mít školu, na které se náboženství vyučovat nebude. Jedna starší kolegyně mi poradila, ať večer navštívím rodiče a poprosím je, aby si výuku náboženství zařídili přes faru.

...

Pak přišel vítězný únor 1948, kdy se z papíru vystříhovaly továrny, ze kterých byla udělána výzdoba na okenních parapetech. V květnu se konaly prvomájové průvody v Brně. Žáci I. stupně byli od nich osvobozeni. Ostatní na sobě museli mít pionýrský kroj. Pokud bylo chladno, mohli si pod ně vzít svetry.

Na začátku školního roku museli učitelé předložit časový a tematická plán učiva. Při hospitaci se pak sledovalo, zda učitel není pozadu s učivem. Ředitel nevyžadoval písemnou přípravu, ale po hospitaci se zeptal, jaký byl vyučovací a výchovný cíl hodiny. Bylo vždy kladně hodnoceno, pokud bylo ve výchovném cíli zařazeno něco z politiky.

...

Ideově politické vzdělávání bylo povinné. Omluvou nebyla ani nemoc a účast se hodnotila procentuelně. Konalo se jednou měsíčně vždy v pondělí po odpoledním vyučování. Toto vzdělávání bylo původně pro všechny školy společně (do roku 1981 byla samostatně ZŠ Holzova a samostatně ZŠ Pohankova s detašovaným pracovištěm Šimáčkova). Pořádalo se to v tělocvičně na ZŠ Holzova. Trvalo to přibližně dvě hodiny. Potom si to už každá škola organizovala sama. Součástí těchto školení byly vždy jednou za dva roky pohovory před komisí, které měly potvrdit, že učitel vyučuje v duchu tehdejších požadavků. Jednou z důležitých otázek bylo, co učitel dělal v srpnu r. 1968, co si myslel o vstupu vojsk a o poměrech v tehdejší socialistické republice. Závěry pohovorů každý učitel musel podepsat.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Marie Lukešová
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Pavel Kopeček
Rok obhajoby:	2011
Název práce:	Významné kapitoly dějin školství v Brně-Líšni
Název v angličtině:	Significant chapters of the Brno Education
Anotace práce:	Práce popisuje vývoj jednotlivých základních škol v Brně-Líšni. Zachycuje období od roku 1918 až do současnosti. Také se zabývá historií Líšně a rozvojem pedagogiky.
Klíčová slova:	Dějiny školství, Líšeň, Základní školy
Anotace v angličtině:	The work describes the development of primary schools in Brno-Líšeň. It captures the period from 1918 to the present. It also examines the history and development of pedagogy Líšeň.
Klíčová slova v angličtině:	History of education, Líšeň, Primary School
Přílohy vázané v práci:	OBRAZOVÉ PŘÍLOHY Příloha 1 - Chlapecká škola po nástavbě 2. patra Příloha 2 - Masarykova měšťanská škola po dokončení Příloha 3 - ZŠ Pohankova v současnosti Příloha 4 - ZŠ Holzova v současnosti

	TEXTOVÉ PŘÍLOHY Příloha 1 - Vzpomínky učitelky Heleny Valouškové
Rozsah práce:	62 stran
Jazyk práce:	český